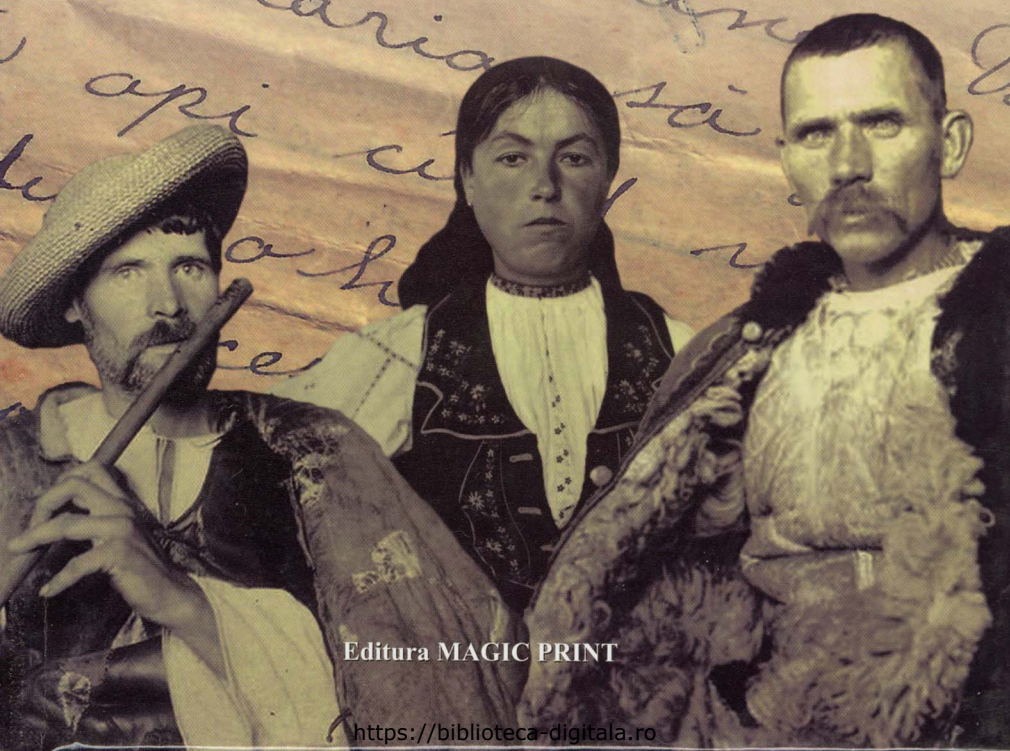

Mihai David

Octavian Marc

CUVINTE APROAPE UITATE

Editura MAGIC PRINT

<https://biblioteca-digitala.ro>

Cuvinte aproape uitate

BIBLIOTHECA MVSEI DEVENSIS

**LUCRARE EDITATĂ CU SPRIJINUL
CONSILIULUI JUDEȚEAN HUNEDOARA
ȘI AL
MUZEULUI CIVILIZAȚIEI DACICE ȘI ROMANE DEVA**

Consultanți

**Voichița Șerban
Mircea Faur**

Prelucrare computerizată

**– Adriana Ardeu
Dorina Dan
Mircea Crepcia**

Imagini foto

Andrei Förbacher

DTP, coperta

ing. Valentin Locota

© Editura Magic Print Onești

Editură recunoscută de Ministerul Educației Naționale prin
Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul
Superior (CNCSIS) – Cod 345.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DAVID, MIHAI

Cuvinte aproape uitate / Mihai David, Octavian Marc. - Onești :
Magic Print, 2015

ISBN 978-606-622-204-4

I. Marc, Octavian

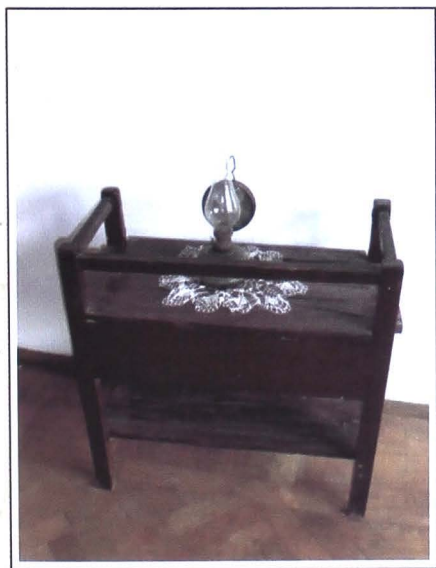
811.135.1'373.44

CUVINTE APROAPE UITATE

- dicționar -

În loc de motto:

*La fel ca omul este și cuvântul:
se petrece cu desăvârșire din
această lume doar atunci când
nimeni nu și-l mai amintește!*

Vorbe trecute prin vremuri

Pontoș, apăru **ciștălit**, să opri mai în lături, **budulindu-să** după **băgău**, făcându-și **cusămăneala** dacă-i ajunge tăt **șutul**.

Curăță **brenărul** și se uită în straiță dacă are **băcele** uscate.

Beștelind pe unul pentru că venise **celnic**, trimițându-l pe **vândroc** după **budac** și tragând un gât zdravăn din **bodâncă**, parcă să-i mai răcorească **gliganțul** și să **topolească călbăgeala** după **chirvaiul** de ieri, **obârștaigărul** făcu semn celorlalți să intre în **lauf**.

Mnirice unde te uitați, te **leşderea**, că apa curgea din **cerime**.

Plecară după **bărabă**, atenți să nu calce în **vosoliș** și se topiră **amu ni iacă** în noaptea veșnică în care licări numai lămpașul **țurbilaitărului** care **vexălea ștrecul**.

Ce ați citit aici este descrierea, de dincolo de vremuri, aproape banală, improvizată desigur, a începutului unei zile de lucru la mină. Să fi fost acum șazeci-optzeci, poate chiar o sută de ani.

În absența virtuților literare, conținutul fiind prea adesea căutat, am încercat să regăsim farmecul cuvintelor vechi. Ele dau timpul înapoi, contrazicând invariabilele concepte filosofice care susțin ireversibilitatea acestuia.

Cuvintele readuc viața, culoarea și - imaginați-vă ! - gustul vremurilor apuse.

Sunt neprețuite pentru savoarea lor. Parfumul vechi și nostalgiile înfiripă aduceri aminte, unele chiar de dinaintea trăirilor noastre.

Acest lucru îl spune Constantin Noica atunci când ne arată că numai în cuvintele limbii tale îți poți aminti lucruri despre care n-ai știut și pe care nule-ai învățat niciodată.

Dacă cuvintele limbii noastre sunt acea „iscusită oglindă a minții omenеști” (Miron Costin), atunci ele sunt chipul nostru. Și astfel, ne suntem datori să păstrăm cuvintele. „Pentru noi ele sunt vii, chiar dacă s-au îngropat în uitare. Din această uitare-ce adesea e o uitare de sine, în măsura în care vorbirea omului este și ființa lui, noi le putem scoate pe toate, cele care ne par grăitoare: pe unele spre a ne desfăta numai, ca într-un muzeu (cine ar mai spune astăzi cu „smerită mândrie” când mândria a încetat să însemne înțelepciune), pe altele, spre a ne reîmprospăta și spori gândul, din neașteptatele, uneori uimitoarele lor adâncimi de înțeles” (vezi Constantin Noica, *Cuvânt împreună despre roștirearomânească*, Ed. Eminescu, București, 1987, p.8).

Peste frageda fire a cuvintelor să pogorăm dorul nostru ca într-o întoarcere fără de sfârșit.

Despre cuvinte

Așa cum se petrec lucrurile prin lume și cuvintele trec. Să nu ne amăgim! Veșnicia nu este decât șirul fără de început și sfârșit al provizoratelor. Să spunem mai bine „al vremelnicilor”!

Câte realități trăim în trecerea prin lume, „cu gândul sau cu fapta”, atâtea încercăm să înțelegem, vorbindu-ne nouă sau celorlalți.

Când timpurile devin trecut, în trecut se pierd și cuvintele. Împietrește, piere chiar farmecul vieții, cândva atât de prezent prin vorbe potrivite.

Tot evantaiul semnificațiilor: mărturisiri, sfaturi, ordine, amenințări, încurajări, pilde, se pierde și el.

Când repovestim lumea, cuvintele noastre sunt altele.

Salvăm ceva din truda omenirii, recuperând obiecte; salvăm ceva din spiritul ei, recuperându-i cuvintele. Prin vorbe din vechime, stăm astăzi mai aproape de cei care, cândva, au fost.

Astfel am gândit și sensul încercării noastre. Acest dicționar de cuvinte vechi, unele nu chiar atât de vechi încât să fi dispărut cu totul, este o încercare fără de început și fără de sfârșit.

Este fără început pentru că undeva ne-au scăpat ascunse cuvinte și expresii vechi, trăgând să moară. Cât despre cele care de acum sunt moarte ...

Este fără de sfârșit pentru că mereu alte cuvinte vor fi salvate de la uitare.

Am fost preocupați de cuvinte vechi pentru că, neconsemnate, supraviețuiesc greu.

Și încă ceva! Ele sunt importante pentru că păstrează nedisimulat dialogul dintre culturi și exprimă, în forme nebănuite, felul în care o comunitate filtrează valorile altele prin propriile-i criterii.

Speranța noastră este că alții ne vor întregi și continua căutările.

Sigur, un dicționar înșiră cuvinte și semnificațiile acestora. Valoarea și savoarea lor s-ar regăsi întreagă numai în rostire. Ar fi trecutul ca prezent!

Cu conștiința unei împliniri parțiale, vă oferim acest dicționar. Ca și dumneavoastră știm că de la pieire nu poate fi salvat chiar totul!

Profesor MIHAI DAVID

abrietăli (a) – a bate pe cineva; a instrui (fig.); a șlefui o scândură
abros – față de masă (vezi și „măsărită”)
abțigui (a) – a lovi scurt și repede (mai ales cu sens de dojană)
abzice (a se) – a renunța
acâr ce – cât de cât; orișice
acăriță – perniță pentru ace
acreală – preparat pentru lapte acru sau pentru iaurt
afuma (a) – a minți pe cineva; a exagera
ageri (a) – a ascuți superficial un obiect tăios, frecându-l pe o piatră
ai – usturoi
aiepta (a) – a ridica; a sălta
ajuna (a) – a nu mânca
alac – specie de grâu (de munte)
alaș – băutură (amestec de lichior cu rom)
aldașul băișagului – urare la mineri, în sensul de a găsi mult aur
aldămaș (adălmaș) – cinstirea cuiva cu băutură, semnificând
încheierea unui acord (vânzare, cumpărare, ridicarea unei
construcții); „a bea adălmașul”
alduit – slăvit
alitosî (a) – a doborî pe cineva dintr-o lovitură
amărală – amărăciune sufletească; gust amărui
amușina (a) – a mirosi, dând târcoale
anușcând – adineauri; acum nu demult
anușce – oarece
apristui (a) – a permite ceva cuiva
arăduit – provizoriu; vremelnic
armurare – epilepsie
arnieu – coviltir
articula (a) – a bate pe cineva (fig.)
arvocat – avocat, advocat
arvoleveș – lașcă pângălită (vezi „a pângăli”)
arvon – plată parțială în avans
ascufund – adânc
astrucat – ascuns; pitit undeva
astupuș – dop

atarite – ceva de seamă; important; deosebit

aține (a se) – a sta în calea cuiva

aurul lui Drumuș – pirită

avrămuț – nume codificat dat aurului de către gozari (vezi „gozar”)

B

bai – cusur; stricăciune
baie – mină; galerie
balț – nod; juvăț
barem – măcar (vezi și „batâr”)
barșon – catifea
batâr – măcar
batcă – cursă pentru rozătoare
băbăciune – femeie foarte bătrână; babă
băbură – boltă zidită în pod, peste ieșirea din horn, pentru a nu permite scânteilor să iasă direct (la podul caselor acoperite cu paie)
băcele – ansamblu format din ileu și ciocan, folosit la bătutul coasei (vezi „ileu”)
băciui (a) – a insista pentru ceva; a răcăi jarul cu bățul
băga (a se) la lucru – a se angaja
băgău – tutun (vezi și „duhan”)
băieș – lucrător în mină; miner
băiuș – scâldătoare
bândăcăli (a) – a petrece
bărabă – sărman; necăjit; neascultător (fig.); nevoiaș; miner necalificat (fig.)
bărhaus – stație de cale ferată; canton; haltă
bărnace – brunet
bărsălag – lejer; pleostit (vezi și „dăbălat”)
bărzănei – bureți galbeni
băștăculă – stomac (vacă, oaie, capră)
bătaie – război; conflict de mari proporții
bătucă – pipotă; rânză
bârcăi (a) – a regurgita
bătaș – om care mână vitele; văcar
băcele – chibrituri
bearcă – borul de la pălărie
bec – smoală
becheș – îmbrăcămintă

begiug – fontă
 bercit – știrbit (vezi „puricat”)
 bercuri – resturi de lemn
 berecleală – căptușeală
 beșafon – trombon
 beșăl – repaus (în graiul băieșilor)
 beșău – copil mic și debil
 beșică – balon; minge; organ intern (vezică)
 beșteli (a) – a lua la rost; a comanda (într-o accepție mai veche)
 bezăr – pieleșă, impregnată cu grăsime, care ține intestinele
 bic – taur; om cu un comportament abuziv, intempestiv (fig.)
 bicicher – scandalagiu
 biciuli (a) – a stabili valoarea unei pagube la fața locului; a aprecia
 bigle – agățători din metal
 birău – primar al satului
 bircă – oaie cu lână creată
 biriș – primar; perceptor
 birtoc – șotron
 bistoș – sigur
 bitang – om al nimănui; copil nelegitim
 bitușă – femeie corpolentă; bundă din piele de oaie
 bizonșag – măturie
 bîc – moft
 blană – scândură groasă; bucată de lemn tăiată pe o anumită lungime
 (crăpată sau nu)
 bleasc – suflu; putere (a inimii)
 bleheci (a) – a tuși
 blengălău – om înalt, cu un mers legănat
 bleociori (a) – a înturbura
 bloajă – găină cu penaj bogat în zona capului
 bloj – cerșetor
 boactăr – paznic de noapte
 boage – căpiță de fân (vezi și „poșor”)
 boambe – cartofi
 boamfă – bine crescută (pâine); pufoasă
 boanghină – ungur
 boboloc – rotund la față
 bobotaie – vâlvătaie
 boconci – încălțări pentru iarnă; bocanci
 bocșer – cărbunar
 bocși (a) – a lovi cu capul

bocuri – butuci crăpați pentru foc

bodâncă – vas din lemn în formă ușor tronconică, închis la ambele capete, având orificiu cu cep pe o latură și o gaură în mijloc, folosit în mină (vas pentru apă)

bodreag – resturi vegetale uscate

bohârțe – haine; resturi (fig.) (vezi și „bulendre”)

bolniță – spital; sanatoriu

bolovică – jumătate de măsură (aprox. 1 l, 5 kg)

boltă – prăvălie

bolund – nebun; „stricat de cap”

boncăi (a) – a rage prelung

bondrăni (a) – a plânge încet

borhot – resturile de prune rezultate din prepararea țuicii

borogladină – țigan; om rău (vezi și „gladină”)

boscoane – vrăji

boscorodeală – comentariu; vorbe fără rost

brână – brâu colorat

brâncari – grinzi de susținere

brâncă – mână

branț – bucată de piele aplicată pe interiorul tălpii încălțăminte

brăcinar – curea pentru pantaloni

brăcinăriță – turul pantalonilor

brenăr – arzător la lămpașul minerului (are două orificii fine prin care iese acetilena care întreține flacăra)

Lampă cu brener

briceaș – iute; temperamental

brișcă – șaretă (vezi și „hinceu”)

broadă – pricină; scandal

brodi (a) – a nimeri

brozbe – napi furajeri

bruș – bulgăre; copil mic (sugar)

bubat – bolnav de variolă

bubă – abces; infecție a pielii

bucic – mâncare de post din mălai și borhot din prune (vezi „borhot”)

bucica (a) – a aluneca

bucinătură – urlet de lup

buciniș – plantă asemănătoare pătrunjelului

budac – târnăcop (vezi și „croampă”)

buduli (a) – a căuta pe ascuns

budureț – horn

bufle – gras; plin la față

bugigăi – chiloți lungi

buhai – haină groasă din piele cu blană la guler și îmblănită în interior

bui (a) – a năvăli; a se surpa
buiacic – neastâmpărat
buigaș – înghesuială
buitură – torent de apă; năvală
bujă – ochiul boului; bujor
bulbuc – izvuc; apă adâncă, învolburată (cu clăbuci)
bulci – bâlci; târg periodic
buleandră – femeie depravată (vezi „răpândulă”)
bulendre – haine; țoale
buletă – autorizație pentru prepararea țuicii
bumbar – avion
bumbuleu – rotofei
bumbușcă – ac de siguranță
buntuzî (a) – a căuta peste tot; a bântui
burdună – contrabas
bureți – mâncare din intestine de miel (vezi „cutcuș”)
burhălău – piatră moale (vezi și „moleț”)
bursucat – supărat (vezi „gutălit”)
buscurici – salată de varză
butoarcă – vezi „bitușă”
butură – scorbură, parte putrezită din interiorul copacului; șanț de scurgere pe sub drum
butuș – stomac de vită sau de oaie (vezi și „băștăculă”)
buzărău – homosexual

cafășcioc – capișon la pelerina de ploaie

cal – sistem de susținere a căpriorilor pentru a mări rezistența acoperișului; țeavă de cupru în forma literei „U”, care face legătura dintre comănac și „șerpe” (vezi „șerpe”)

cald nemțesc – frig

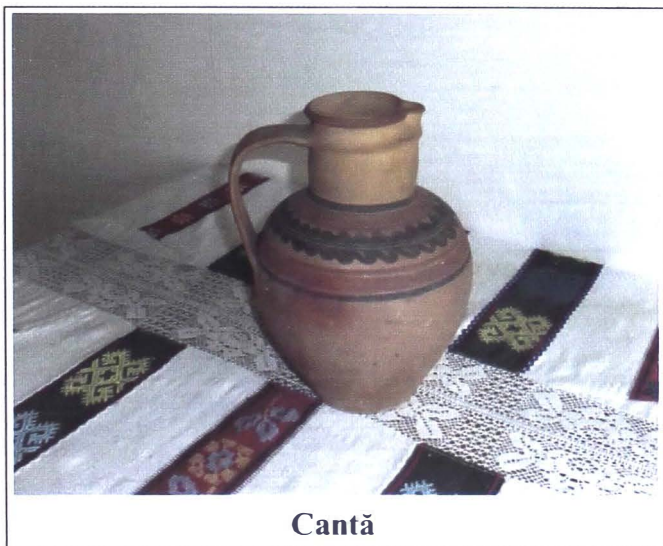
camniță – partea din spate a sobei, înălțată, care cuprinde și lerul

canea – robinet din lemn (vezi și „ciurcă”)

cangar – stofă pentru costum; tergal

cange – prăjină cu cârlig

cantă – cană mare în care se păstrează apă sau vin și se pune pe masă

Cantă

capiștă – gheretă pentru paznic

capră – picioarele din spate ale scaunului lung folosit la spălarea minereului aurifer, așezate în forma literei „x”; instalație simplă pentru tăiatul lemnului cu fierăstrăul

captă – suport pentru fixatul încălțămintei cu talpa în sus, folosit de cizmar

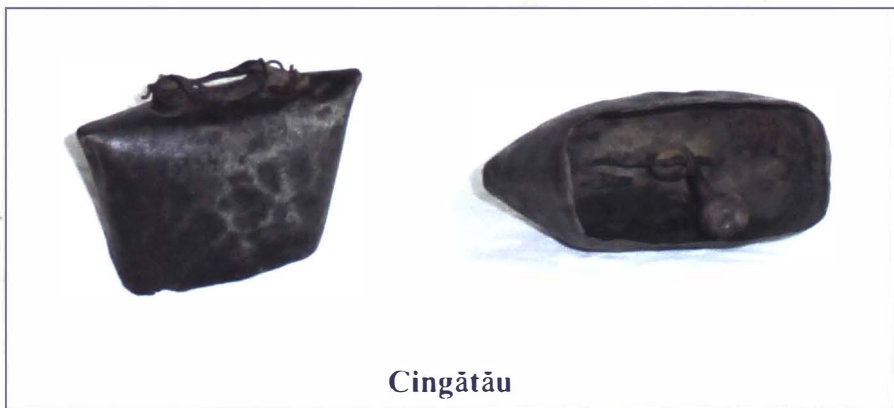
carcalete – rachiuri în amestec cu sirop

caretă – cupeu; șaretă

carnea uliului – piept de pui
 carte – scrisoare; act juridic; înscris
 casină – cantină
 catrafuse – țoale; haine; poate avea și sensul de zestre
 căbat – haină cu mâneci
 căbăcît – intrat la apă
 căciulie – căpățâna unei legume
 călace – apă sărată, amăruie, rea la gust
 călăbași – vânzători ambulanți de fructe puse în coșuri purtate pe
 spinările cailor
 călăpăr – mentă
 călbăgit – bolnav; abătut
 călca (a) – a avea o anumită greutate (fig.)
 călcătură – masaj prin călcarea cu picioarele; neastâmpăr; neliniște
 căldare – cazan pentru țiucă
 căliscă – colivie
 căluș – compas din lemn cu deschiderea de 2 m, pentru măsurarea
 terenurilor
 căluș – omidă care imită mersul calului
 căneală – negreală; funingine
 cântălău – cană mare în care se păstrează apă sau vin și se pune pe
 masă (vezi și „cantă”)
 căpăli (a) – a sparge bulgării de pământ cu sapa
 căpătâi – ladă de la capul patului
 căpetan - căpăstru fără zăbală (vezi și „grumăzar”)
 căproi – vârtelniță
 căptălit – pingelit; bătut (fig.)
 căput – haină; sacou (vezi și „laibăr”)
 cărărabă – gulie
 cărhăni (a) – a curăța lemnul de scoarță cu toporul
 cărigă – inel plat din fontă, fixat pe plită
 cărindar – calendar
 cărmăna (a) – a alege puful de pe penele de pasăre
 cărsău – hârleț
 căsăni – membrii familiei
 căscoiat – crăpat pe lungime
 cășunătură – durere de spate foarte acută
 cătărigi – răcături cu gelatină animală (vezi și „cotoroage”)
 cătrănit – supărat
 cătușnică – plantă medicinală
 cățălit – aproape beat

căuaci – fierar
 căucie – fierărie
 căuta (a te) – a-ți face un control medical
 căznaci – hâtru; om pus pe glume
 căzni (a) – a păcăli
 câmpuț – laz; poieniță în pădure
 cânta (a se) – a se văita (de durere)
 cârcel – pană din fier pentru trasul lemnului din pădure; durere
 acută provocată de o contracție musculară
 cârci – parazit din familia căpușei
 cârcoci (a) – a râde înfundat
 cârloia (a) – a plânge
 cârmăli (a) – a conduce
 cârpenci – pantofar
 cârtoagă – papuc vechi, rupt; femeie bătrână și răutăcioasă
 câș – cârn; într-o parte
 câștiga (a) (pe cineva) – a-i purta de grijă cuiva (copil sau bătrân)
 cea! – la dreapta! comandă pentru vite
 ceamătă – nimic; urmă de ... (ex.: „nu-i nici ceamătă” = nu-i nici urmă)
 ceapță – secure ascuțită la un capăt și cu muchie la celălalt,
 folosită la tăiatul și spartul pietrei
 ceaun de cap (cu accent pe prima silabă) – a fi amețit
 celău – cel care înșeală aparențele; lingusitor
 celed – copil
 celm – făină fină
 celnic – om plecat la lucru fără scule
 cenușău – mercur
 ceptănuș – instalație pentru scărmanat lâna
 cepui (a) – a curăța de crengi
 cerbel – ibric
 cerime – tavan boltit (inclusiv bolta galeriei de mină)
 cerulete – varietate de stejar
 ceș – pestriț; cu pete pe corp
 ceșă – vacă de culoare maro deschis
 chefe – perie de haine
 chefeleală – periatul hainelor; bătaie aplicată cuiva (fig.)
 chenteș – voluntar
 cheutoare – loc în care se îmbină bârnele unei construcții
 chepeneag – acoperiș improvizat; haină de vreme rea
 chilș – învelișul din piele al unei mingi de fotbal

chindărel – copilaș
 chindic – tocmeală
 chindisit – brodat
 chirvai – petrecere
 chischineu – basma; năframă
 chișiță – legătură de ciubere
 chițaran – popândău
 chiuză – tovarășie; înțelegere; stăpânire în parte
 cicirez – copil mic
 cicit – pus la punct; îmbrăcat îngrijit; elegant (vezi și „țifraș”)
 cigă – scripete
 ciglă – aluat insuficient copt, făcut din făină de slabă calitate
 cilav – lovit (a cilăvi – a lovi pe cineva; a te cilăvi – a te lovi)
 cimpăvi (a te) – a te încurca
 cinaș – arătos (vezi și „cistaș”)
 cină – noroi
 cingătău – talangă (clopot pentru animale)

Cingătău

cingeu – ștergar
 cinste (de) – pe gratis; fără recompensă
 cinzai – chin
 cioacă – bătă cu măciulie
 cioancă – pasăre neagră, asemănătoare ciorii (stăncuță)
 cioarsă – coasă veche ruginită
 cioc – pungă de hârtie
 ciocoti (a) – a tăia cu lovituri ușoare
 ciocârceu – cuiul de la jug
 ciocălău – parte lemnoasă a căpățânii de varză
 cioci – coceni

ciolomeț – lingușitor; obraznic
 ciolovec – rus; etnie rusă
 ciongărală – tăietură neregulată
 ciontăli (a) – a curăța de crengi
 ciorăsc – granit
 ciorcioloș – aluat cocoloșit; țurțuri de noroi
 cioroi – jgheab din lemn prin care curge apa din izvor sau dintr-un
 pârâu
 ciot – agrafă pentru păr
 cip – fotografie; poză
 ciparcă – ardei; ardei iute
 cipcă – dantelă
 cir – paste sub forma unor mici cocoloașe
 ciri-ciri! – ori, ori!
 ciriză – frunză de papură uscată, folosită la obturarea spațiilor
 dintre doagele butoaielor
 cisăguri – scule
 cisăliță – mâncare de post, preparată din resturile de prune rămase de la
 fabricarea țuicii
 cistaș – îngrijit; fercheș
 ciștălit – proaspăt bărbierit
 citat – cu petale duble (la flori); creastă dublă (la cocoș)
 citov – sănătos; întreg
 ciuciuli (a) – a mângâia pe cap
 ciudăș mare ... - măcar până la ...
 ciufală – ocară
 ciuflica (a se) – a se furișa
 ciufuli (a) – a batjocori; a căzni; a pune porecle
 ciughir – must acru de poame (vezi și „tăgeri”)
 ciuhă – semn de atenționare făcut din două bețe în formă de cruce,
 pentru a opri pășunatul; păpușă din zdrențe prinsă de un par și
 pusă în culturile de porumb pentru a speria păsările
 ciujer – vânzător-cumpărător de animale
 ciulit – cu urechile lăsate; cu capul între umeri; umil
 ciumurlit – greșălit
 ciurcă – robinet pentru butoi
 ciurcăli (a) – a bea (vezi și „a ștorcăli”)
 ciurciuză – fără minte; nătângă; tolomacă
 ciurigar – ciurar; copil de țigan
 ciurlica (a) – a cânta la fluier; sunete ale unor păsări (ciurlicături)
 ciuruc – rămășiță de la masă

ciuvăiete – vase de bucătărie
 cizăș – girant
 cântători – zori de ziuă
 clăditură – claie de fân; cuptorul din piatră de var
 clămpău – om înalt și deșirat
 clănet – clarinet
 clăpița (a) – a bate metodic pe cineva
 clătări (a) – a clăti rufe, gura sau corpul la spălare
 clempuș – ciot; cârlig
 cleveci (a) – a bârfi
 clici – șold
 clisă – slănină
 clobări (a) – a agita un lichid
 clocan – clăditură din cărămidă, lipită cu argilă, având fixată în interior căldarea pentru țiucă
 cloț – aproximativ un sfert dintr-un butuc de lemn tăiat pentru foc (5-15 cm)
 coabăr – acoperiș pentru căruță
 coarbă – unealtă pentru găurit
 cobgilă – crăcan din lemn, folosit pentru transportul plugului la câmp
 coc pă șpor – lipie
 cocârlă – manivelă
 cocăli (a) – a face plăcinte
 cocie – căruță trasă de cai
 cociovete – casă ruinată
 cociș – căruțaș
 cocoroadă – un fel de cocă pentru plăcintă
 codorâște – mânerul din lemn al biciului (mai lung la biciul pentru vite, mai scurt la cel pentru cai)
 coieț – rocă cristalină care are în interior un fel de bule de mărimea alunelor
 coioș-loioș – bolnav de hernie
 coită – femeie de moravuri ușoare (vezi și „dolobândură”)
 coleșă – făină de grâu fiartă
 colop – olan de ceramică (țiglă) care se așează pe coama acoperișului
 colop – pălărie
 comândă – plată; salariu; rație
 comănac – partea superioară a cazanului de țiucă
 comihert – un fel de plasă pentru pescuit (o împletitură din ațe cu o ramă din sfoară și cu două brațe semicirculare puse peste

plasă în diagonală. Are un mânăr lung de câțiva metri)
 concî – păr împletit în coc, de obicei prins cu un pieptene ușor
 curbat și fixat cu o fibulă
 conciată – pasăre cu penaj bogat în zona crestei
 conie – bucătărie
 conzum – rație (de alimente)
 copârșeu – sicriu
 copreți (a) – a lămuri
 coptă – vizuină
 coptură – bucată mare de rocă pe care se desprindă din tavanul
 galeriei de mină
 copturi (a) – a curăța copturile
 corastă – lapte fiert de la vaca lăuză
 corăit – sunet produs de intestine
 corbus – negru; brunet
 corcel – casă închiriată
 corcodan – curcan
 cordoș – fălos; încrezut; înțepat
 corfă – vagonet la funicular
 coricolaba – crăcănat
 corman – ghidon
 corn – colțul casei
 cornăli (a) – a lua în coarne; a da ghionturi (fig.)
 comenci – corn de vacă folosit la prepararea mezelurilor (un fel
 de șpriț)
 corobețe – fructe acre, necoapte
 coroș – balcon pentru coriștii din biserică
 coșcei – resturile de la melișatul cânepii
 coșceie – răbdări prăjite
 coșceiu – palat
 coșconează – adăpost părăginit
 cotarcă – hambar pentru porumb
 cotârși (a se) – a sta pe spate cu picioarele desfăcute
 cotleți – pomi fructiferi sălbatici, folosiți la altoit
 cotoarbă – casă părăginită
 cotoroage – cătărigi; răcitur
 coțovete – licitație; vânzare
 covăcie – fierărie
 covăsală – cheag pentru lapte acru
 crampă – țuică fiartă cu zahăr ars și chimen
 crâznic – paracliser

crecui (a se) – preludiu amoros
credenț – dulap de bucătărie

Credenț

crepdesân – material textil (crep)
crepeți (a) – a întredeschide o ușă
cretință – zădie îngustă purtată la spate
crimtă – fund gros din lemn, folosit la tocatul cărnii pentru
mezeluri
crinc – osia roții
crișca (a) – a strânge din dinți
croampă – târnăcop
croișlog – spărtură prin care se comunică între două galerii de
mină suprapuse
crompir – cartof
cruce – cioplitor în piatră care confecționează cruci de hotar sau
de mormânt
cruceală – puroi
cubi (a) – a măsura o cantitate de lemn
cucăl – ceas cu cuc
cufăr – geamantan; un fel de ladă pentru păstrat (acte, haine,
obiecte mici)

Cufăr

cuí (a) (cu accent pe ultima vocală) – a întări talpa încălțărilor cu
cuie din lemn

culdui (a) – a prăda bunurile cuiva

culme – rudă prinsă de grindă, pe care se atârnau haine sau alte
țesături

cuplăr – semnalist la puțul din mină

cuprinde (a) – a măria buziv averea

a cura – a fugi

curătură – coajă de cartof sau de măr

cureac – coteț pentru găini

curgol – sărac lipit

curici – varză

curișă (a) – a derapa cu sania, cu schiurile

curmătură – fâșie de teren care are formă curbată

curpător – lopată pentru introdusul aluatului în cuptor

curumniș – pasăre călătoare care – la întoarcere, primăvara –
vestește începerea însemănțării porumbului

cusămneală – cumpătare; ponderare

custură – ferăstrău lat, cu mâner la ambele capete

cușandreață – șopron; bucătărie de vară cu acoperiș dar fără pereți

cuștiriți – neliniște; agitație

cutcuș – mâncare din intestine de miel sau vițel. Opărite, se taie

mărunt, se presară cu pătrunjel și frunze de ceapă verde,

prăjindu-se puțin

cutră – lichea; fățarnic

REȚETE CULINARE ZĂRĂNDENE (I)

Individualitatea oricărei colectivități umane este întotdeauna suma diferențelor specifice care se constituie ca elemente de „insularitate” în jurul unui gen proxim. Este răspunsul original al individului sau grupului la toate provocările existenței și se subsumează tuturor cerințelor acesteia, în principal nevoii de securitate.

Nu atât accentele de originalitate – specifice ele însele ființei umane – cât mai ales diversitatea condițiilor de mediu, natural ori social, generează specificul.

Una dintre variantele anticipative „ca să-ți spun cine ești” care, la o privire superficială, poate părea irelevantă, ar putea fi „spune-mi ce mănânci !”

Analiza argumentată a evoluției speciei umane din preistorie către civilizație acordă un loc privilegiat, chiar în formarea culturilor, modului prin care omul își procură, își prepară și își conservă hrana. Instinctul de supraviețuire generează, în acest caz, unele dintre cele mai prolifiche forme ale imaginației, desigur în raport direct cu acuitatea nevoii căreia îi răspunde.

În funcție de condițiile de mediu, de potențialul creator al fiecărei comunități, de schimbul de bunuri (fie ele materiale sau spirituale), producerea hranei este o inepuizabilă experiență.

Evident, autenticitatea celor mai vechi experiențe culinare trebuie căutată în lumea satului. Acolo se află cel mai vechi mediu social păstrat până astăzi, acolo se află, încă parțial nealterată, relația directă a omului cu natura. La sate se consumă încă produsele în stare naturală (fără riscul sofisticărilor din procesele ulterioare de industrializare în pregătirea hranei) iar păstrarea acestora se realizează în mare parte prin mijloace naturale.

Iată câteva argumente teoretice pe temeiurile cărora considerăm interesante și importante pentru cercetarea etnografică cunoașterea și păstrarea tuturor informațiilor referitoare la experiențele culinare ca parte a modului de a înțelege viața omului în universul său.

Ținem să subliniem faptul că elementele de specific în cazul abordărilor de față nu se identifică, nu se suprapun tuturor elementelor de specific (port, obiceiuri, dialect, ocupații, etc). Limitele interferențelor au în majoritatea situațiilor un conținut aproximativ și răspund mai ales unor cerințe metodologice. În prezentarea noastră

vom avea în vedere faptul că anumite elemente din compozițiile culinare presupun un anumit mod de a fi obținute (ex. unele sunt derivate secundare); vom da explicațiile presupuse a fi necesare. Pentru oricare dintre denumirile cu semantică prea limitată (produse, mod de preparare, instalații, unelte) vom aduce lămuririle corespunzătoare.

Cunoscut din vechime ca vatră a moșilor crișeni, Ținutul Zarandului rămâne și astăzi o interesantă arie deschisă cercetărilor etnografice. Se regăsesc aici toate dimensiunile prin care se exprimă pe sine o civilizație rurală, cele mai multe dintre ele făcând obiect al unor cercetări care s-au desfășurat începând din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și până astăzi (Amos Frâncu, Silvestru Moldovan, Dimitrie Gusti, Constantin Dunăre, Valer Butură, Lucia Apolzan, ș.a.). Evident, cu toată amploarea lor, aceste cercetări n-au epuizat peisajul vieții comunităților, tabloul cultural întreg așteptându-și încă detaliile. Au rămas în afara unor cercetări serioase, realizate cu metodă filologică, arhaismele. Sunt încă neconsolidate cunoștințele despre ocupațiile secundare iar arhitectura țărănească nu este cunoscută în ansamblul său.

Încercăm acum să completăm un alt detaliu din peisajul sătesc încă viu al Țării Zarandului, anume tradiția culinară.

A te hrăni este o activitate care pare nesemnificativă prin cotidianul său; a pregăti hrana, într-o civilizație preponderent patriarhală, devine o ocupație secundară căreia i se dedică femeia. Producerea hranei – în egală măsură – aparține femeii și bărbatului.

În Zarand, cultivarea cerealelor sau legumelor obișnuite, creșterea animalelor mari sau mici sunt realități care, alături de cultura pomilor fructiferi, asigură o diversitate de produse necesare hranei, proporția în care acestea satisfac nevoile cantitative este însă deficitară. O relativă varietate crează și posibilitatea diversificării rețetelor culinare. Aici se impune o observație: rețetele cotidiene se remarcă prin improvizație (munca la câmp nu lasă prea mult timp femeii pentru pregătirea mesei!), cele de sărbători fiind mai elaborate și de o consistență sporită.

Iată că astăzi am putut reține din vechile rețete culinare care individualizează Țara Zarandului următoarele:

CISĂLIȚĂ Mâncare simplă de post. Se prepară toamna spre iarnă.

Într-o oală se toarnă apă îndulcită bine cu zahăr. Se pune la fiert, adăugându-se borhot. Amestecul acesta se mănâncă de obicei rece, cu mălai sau crutoane de pâine.

Borhot = amestec de prune, de mere fermentate.

LEVEȘ (pare împrumutat din bucătăria maghiară). Zaftul rămas după prepararea sau consumarea fripturii se încălzește și se îndoaie cu apă. Se poate adăuga puțin prezlu, usturoi și pătrunjel tocat. Separat se prăjește pâine. Pâinea se înmoaie în zaftul astfel pregătit. Se poate servi și rece. În loc de pâine se poate mânca și cu mămăligă.

Zaft = zeamă consistentă din carne. Rece poate deveni gelatinoasă

Prezlu = pesmet din pâine neagră, uscată și măcinată

CURCUBĂȚĂ FIARTĂ Un dovleac obișnuit, relativ crud, având coaja subțire, se curăță. Se scot semințele iar miezul se taie în cubulețe. Se fierbe la foc scăzut. Conținutul rezultat după înmuiere se amestecă până la omogenizare, dobândind o formă păstoasă. Se servește presărat cu zahăr (ca și mămăligă cu lapte).

POAME CU ZEAMĂ (PÂS) Fructele curățate și tăiate felii (mere, pere) sau prunele întregi sunt uscate pe leasă, procedeu repetat zilnic până la dehidratarea completă.

Aceste fructe uscate (pot fi și în amestec) se fierb apoi într-o oală cu puțină apă și zahăr. Prin rehidratare se obține o zeamă consistentă. Aceasta, împreună cu fructele fierte, se servește cu mălai sau cu mămăligă.

Mâncarea aceasta o foloseau mult bătrânii, mai ales în zilele de post.

ALUAT CU BRÂNZĂ DE VACĂ Într-un vas se amestecă făină albă cu unt de casă tăiat în felii subțiri. Se adaugă brânză, sare și chimen uscat. După frământare într-un trocuț din lemn, se obține un amestec omogen care se lasă la rece timp de 10 – 12 ore. Cu o sucitoare se întinde o foaie groasă (2 – 4 mm), peste care se întinde albușul spumă al unui ou. Cu gura unui pahar de decupează rondelele și se presară cu chimen. O umplutură de brânză, ou și sare se pune peste o jumătate din numărul rondelelor. Acestea din urmă se lipesc peste celelalte, se ung cu gălbenuș de ou și se presară cu chimen. Puse în tavă, se coc în cuptor.

Sunt aperitive care se servesc mai ales la priveghiuri.

dabgilă – namilă de om
daiboj – gratis; fără bani
dăbălat – ofilit; căzut; îmbătrânit
dăpleie – hățuri; frâie
dărab – bucată
dăcă – enervare; supărare; mânie
dâlmă – ridicătură; colină
deblă – cap
deț – unitate de măsură (100 ml)
diblə – vioară
diliș – șezătoare; șuetă
diob – vas din lemn cu capac

Diob

discontat – dat afară din serviciu; intrat în șomaj
dodoloș – grăsuț; rotofei
dolmă – dig

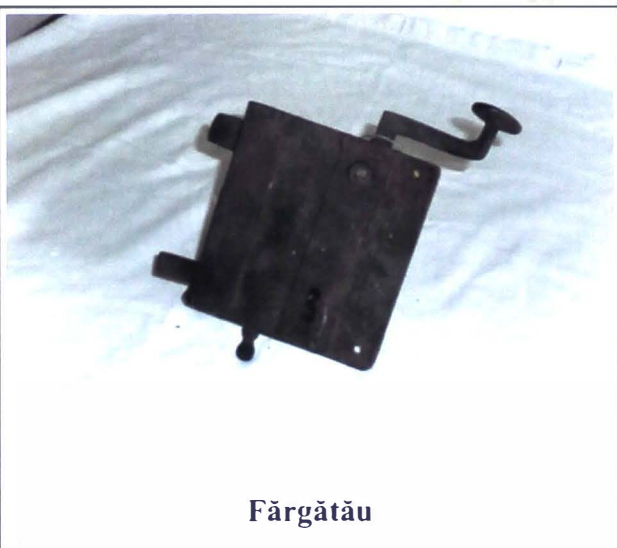
dolobândură – depravată
 dopoci (a) – a tropăi
 dordolan – fir de cânepă sau de lână tors cu mâna
 dorinos – pofticios
 doscă – scândură
 doșcină – loc umbros și umed
 drăguț – iubit; amant
 dreve – resturile de la producerea vinului
 dric (în) – în mijloc
 dripi (a) – a călca în picioare
 drișcui (a) – a netezi tencuiala
 droaște – tari (cu referire la fructe)
 droșcă – șaretă (vezi și „brișcă”)
 drot – sârmă
 drotoș – lăcătuș
 drugă – obiect din lemn strunjit, folosit la întinderea aluatului
 drugălece – lemn rotund
 dubi (a) – a bate cânepa în topcilă
 dubravnic – plantă aromată asemănătoare cu levănțica
 dudaș – denumire generică pentru câine
 dudă – burlan de sobă; țevă; sirenă la uzină; inflorescență la
 ceapă
 duhan – tutun (vezi și „băgău”)
 dulbină – loc cu apă adâncă
 dunduros – tăcut; posomorât
 dungă – margine îngustă
 dungălit – pantalon călcat
 dup – vezi „drugălece”
 dupcină – lemn gros la rădăcină; buturugă
 dupici (a) – a coase peste; a întări un petic
 durdui (a) – a tuna
 durgină – lațuri din lemn de esență tare, nefasonate, pe care se
 prindspetezele gardului (rigle)
 durigă – inel metalic
 durșloag – vezi croișloag
 dustuși (a) – a cerceta; a spiona

epitrop – laic aflat în conducerea unei instituții religioase (biserică)
ereni (a) – a nivela; a împăca
ereu – preot

F

facial – pânză fină pentru sită (din păr de pe coada calului)
farbă – culoare
fartă! – comandă pentru vite, având sensul de „la o parte!”
făhauârț – crăpătură; scobitură foarte strâmtă în mină
fărgătău – zar pentru ușă

Fărgătău

fărini – amestec mîlos de minereu
fășang – carnaval; petrecere
fășangoi – strigoi; personaj mascat
fătăciune – sexul femeii
făulă – statură; figură
fășcic – obiect mic, fără importanță (vezi și „flincic”)
feciorandăr – tânăr; flăcău
fedâr – arc
fede – vlagă; putere
fegeleș – vas pentru apă care se aduce la câmp
fegeleț – fund
fegeu – capac pentru oală

fele – măsură de ½ l
 feleli (a) – a contrazice
 feleşceart – lămpaş
 fenă – ruşine; ocară
 ferdeleţ – vas din lemn (cca 50 l)
 feregeu – inhalaţie din flori de fân
 ferestar – geamgiu
 fereţ – vas din lemn (cca 30 l)
 ferezat – tăiat neregulat cu fierăstrăul
 ferţeli (a) – a coase marginile materialului pentru a nu se destrăma
 feştuială – vopsea
 feţie – loc însorit
 fie 'ncătro – oricum; dezordonat
 filigorie – coridor închis
 fingiie – cană din tablă
 fioc – sertar
 firnaiţ – ulei de in
 firong – perdea
 fistău – ciocan greu pentru spart piatra
 fitingăraie – îmbinări metalice
 fizău – şiret pentru încălţări
 fleandură – femeie uşoară (vezi dolobândură)
 fleciuit – strivit; zdrobit
 flendurit – rupt; sfârtecat
 fleşcălău – mocirlă; zăpadă topită
 flictuială – deparazitare; deratizare
 flincic – obiect mic, neînsemnat; bucată; fleac
 flišcura (a) – a fluiera
 flištur – fluier
 floştoancă – femeie leneşă
 foaită – fel de; se trage din [cineva]
 foale – burtă
 foc viu – omidă păroasă care, atingând pielea, provoacă iritaţie şi
 o durere asemănătoare arsurii
 foci – copil din flori
 foflează – elice
 foitoit – umplut forţat; îndesat
 foiu – copil gras şi neîndemânatic (vezi şi „vănvuc”)
 folcicos – burduhănos
 foliş – culcat pe burtă
 fonicire – taxă; impozit

fonfiu – varietate de iederă
foraibăr – ivăr; închizător; piedică
forfoi – care respiră greu
forfoioagă – moale la pipăit (vezi și „jufă”)
foroame – găuri de ventilație în cuptorul pentru cărbune
forot – rest de piatră din mină, rupt de explozie
fortec – afacere
forzot – grabă; minereu fără conținut de aur (pirită)
fosfoci (a) – a frunzări
fotoghin – petrol
frasu – răul; dracul
friș – rece; haină din pănură, scurtă până în talie
frospont – individ cu încălțări noi
frupt – mâncare obișnuită, nu de post
fucirisit – stricat; distrus
fundoaie – loc între dealuri de unde izvorăște un pârau
fur – hoț
furcoi – furcă metalică având două, trei sau patru brațe
fusuleală – bătaie
fușcei – vergele trecute prin firele urzelii
fușcica (a se) – a se furișa; a se strecura
futăflendăr – tânăr fără experiență

galiță – apă oxidată (iese din mină)

gance – boală; necaz

gaură de baie – gaură sfredelită în galerie. Poate fi:

- a) oablă – perpendiculară în perete
- b) patron – de sus în jos, pieziș
- c) șuleană – de jos în sus, practică în cerimea galeriei
- d) pe apă – în vatra galeriei, perpendiculară pe aceasta
- e) pulentă – piezișă în perete (de jos în sus)

gat – stăvilă

gălând – șiret pentru încălzări (vezi „fizău”)

gălendâr – grindă de protecție așezată pe marginile podului

găoace – coajă de ou

găranță – gaj; gir

gărdinar – unealtă pentru dogărit. Cu ajutorul ei se confecționează răvașul (vezi răvaș) pentru fixarea fundului butoaielor sau a altor recipiente

Gărdinar

găvălie – cap; craniu
 găzdoi – proprietarul casei
 gâf – cană de lut cu toartă
 gârjob – lemn cârn (poate fi și om șchiop)
 gârlici – împrejmuirea din lemn sau piatră cioplită a gurii fântânii
 gâtlegău – cravată
 ge-a geca – degeaba
 georgină – dalie
 gevuca (a se) – a se desface
 ghenătoare – răzătoare cu mâner lung
 ghezăș – tren; poate fi și locomotivă
 ghimătoare – cuțit mare, curbat, folosit la confecționarea ciuberelor
 ghivent – filet
 gicili – în afară de; în plus; ceva a cărei prezență se subînțelege
 gida (a se) – a se obișnui
 gijgina (a) – a crăcăna; a despica
 gijgioca (a) – a curăța de coajă (o nucă)
 gilău – rindea

Gilău

gingăși (a) – a face mofturi [la mâncare]
 giñarăș – dentist
 gioabă – măsură pentru var nestins; butoi pentru varză; puțină
 gioambă – deget
 gioarsă – necăjită; amărâtă
 giregător – om priceput la diverse reparații; tăbăcar

girege (a) – a repara
 gischilinire – separare
 giufă – chibrit
 giugiuli (a) – a mângâia
 gâlmă – umflătură; ridicătură (de teren)
 gladină – țigan; om rău
 glajă – sticlă pentru băutură (1 l)
 glantpăpir – șmirghel
 gliganț – esofag
 glod – cotor de la fruct
 gociman – vezi epitrop
 goflectăr – reflectorul lămpii cu carbid
 gogin – porc
 gogină – sobă confecționată de țigani
 golomează – pleavă
 golumb – porumbel
 gomilă – grămadă
 gordună – contrabas
 gorjoabă – scobitură
 goșci – musafiri
 goz – corp străin (mai ales în ochi sau în băutură)
 gozar – hoț de aur
 gozări (a) – a căuta aurul în mod ilegal; a pipăi (fig.)
 graifăr – funicular
 grădăli (a) – a stabili tăria băuturii
 grăunțar – dispozitiv format din două brațe pentru transmiterea mișcării la joagăr
 grenadir marș – cartofi fierți, preparați cu ceapă prăjită și boia
 grețelit – a avea indigestie (vezi „ciúmurlit”)
 greumânt – astm
 grif – creion din grafit
 gringei – ruda de la plug de care se leagă tânjala
 groahă – scroafă (vezi și „hoarcă”)
 groșcior – smântână
 grumăzar – căpăstru fără zăbală
 gujbă – legătură din nuiiele subțiri de salcie
 gumari – șoșoni
 gușî (a) – a toarce firul neuniform
 gutălit – supărat; cătrănit
 guri (a se) – a se sui; a se urca

H

hamniș – mișel; neascultător
hapcină – râpă; teren alunecat
harșeu – hârleț
hașmină – iasomie
hat – diferență de nivel abruptă pe un teren în pantă, produsă în
urma arării repetate cu plugul de deal
hatejac – raniță; rucsac
haznă – folos
hăinal – dis de dimineată
hăis! – la stânga! comandă adresată vitelor
hăitaș – într-o parte; cârn
hăitoacă – îndoitura de la cioareci sau de la pantaloni
hăizaș – scheletul din lemn al acoperișului (grinzi, coarne, cal)
hălgătină – străin (vezi și „vinitură”)
hălit – mîncău
hăndrălău – amant; drăguț (în sensul de iubit)
hănfău – coardă din lemn care se fixează cu lanțuri la spatele
calului
hănți (a) – a sfâșia
hărancă – țigancă foarte brunetă
hărăboară – gălăgie; scandal
hărăguș – mof; încăpățănare; arțag
hărdău – butoi pentru țuică
hânse – porțiuni mici de pădure, izolate de terenuri arate
hârâi (a) – fig. a incita; a provoca
hără – motiv de ceartă
hârță – sfadă; scandal (are și sens de șorț de bucătărie)
hăș cocoș – dârz; temperamental
hăț – plasă prinsă pe un suport triunghiular, folosită la pescuit
hebăr – cric pentru greutăți mari
heft – sudură provizorie, în puncte, pentru fixare
heftică – astm (vezi și „greumânt”)
heiuci! – „dă-te înapoi!”, comandă pentru vitele prinse în jug
helelit – păcătos; trecut prin multe
hepa! – strigăt de atenționare

heregie – familie numeroasă; grup
 herț – inimă
 hibă – defecțiune; necaz; cusur (vezi și „bai”)
 hilipcit – mort de foame
 hinceu – șaretă
 hintă – leagăn; balansoar
 hiț – lipirea fierului la cald prin batere
 hoamăr – ciocan mic, având coada ferecată, un capăt cu muchie
 iar celălalt curbat și ascuțit. Se folosea în mină la căutarea
 rocilor aurifere din filoane și la copturit
 hoancă – vale cu maluri abrupte
 hoară – păsări de curte
 hoarcă – scroafă
 hocman – maistru
 hodorog – om îmbătrânit, bolnav și cu o capacitate de efort redusă
 hogaș – teren în pantă acoperit cu piatră mărunță, instabilă (vezi și
 „zđurai”)
 hogină – repaus
 hoginit – lucru (obiect) vechi, stricat (fig.)
 hogioș – îmbrăcat fără gust (vezi și „țifraș”)
 hoher – hingher; om rău
 holăi (a) – a striga
 holcei – fecior neînsurat
 holomoci (a) – a boți; a aduna grămadă în pumn
 honț – bucată de carne
 hopțilindăr – pălărie înaltă; joben
 horaiță – casă prea mare (căsoi)
 horji (a) – a freca
 horjitor – instrument din metal în formă de arc, folosit la
 confecționarea șindrilei
 hublăi (a) – a alunga; a goni
 hudă – gaură
 huhurez – bufniță
 huiet – vuiet
 hului (a) – a prăvăli
 hului tură – hernie; dărmătură
 hungi (a se) – a se sforța; a se opinti
 hurculași – ciucuri; dantelă crestată la poale sau la mâneci
 hurdubă – obeză; grasă (vezi și „tărtău”)
 hurducătură – scuturătură
 hurduzău – țesătură groasă (câneapă, lână)

hurlău – amestec de cereale măcinate
hurțulit – purtat mult timp (un costum)
hurubă – mormânt; catacombă
huruială – grâu amestecat cu porumb și măcinat împreună
huzăci (a) – a alunga de acasă
huzot – elan; grabă

I

iasag – zestre; avere
ibărsâc – loc prin care se lucrează în mină de jos în sus (suitor)
ierneu – căruță cu acoperiș boltit
iertăciune – discurs emoțional, rostit de preot în numele defunctului
iezătură – urcuș; pantă; cascadă (vezi și vărsătoare)
igliță – ac cu cioc pentru împletit cipcă
ileu – nicovală mică
inaș – ucenic; slugă
incrăvit – buiestru; neastâmpărat
inimă – rudă de lemn (de obicei frasin) de care sunt prinse părțile
 componente ale carului, având găuri de fixare pentru ca
 mijlocul de transport să primească lungimi variabile
io ! – uite !
iortoane – acareturi; construcții în ogradă
iorton – șură; cocină
irhă – piele tăbăcită de culoare albă (nu este vopsită)
iștălău – grajd pentru cai
iț – măsură pentru densitatea dinților de spată
iuănu prunelor – bețiv
iugăr – unitate de măsură pentru suprafețe de teren (0,577 ha)
iuș – parte; unitate
iușdi (a se) – a se sforța (vezi și „a se hungi”)
izmä – mentă (vezi și „călăpăr”)

îmbârligătură – împletitură dezordonată; vorbărie care dezorientează
(fig.)

îmbobocit – aprins la față; congestionat

îmbolgi (a) – a împinge

îmbondroji (a) – a îmbrăca pe cineva cu haine mai rele

îmburda (a) – a dărâma (vezi „a hului”)

împăra (a) – a pune pari la plantele cățărătoare (ex. fasole)

împcilit – rămas în urmă cu creșterea

împoivănat – priponit; legat de ceva

încelui (a) – a înșela, luând bunurile cuiva

înciolba (a se) – a se încrunta

încotroji (a) – a strânge haina pe lângă corp

încrocnat – răcit; gripat

îndăluire – începere

îndurligat – rostogolit

întornat – întors

întorsură – plăcintă foarte subțire

- japiță – nuia subțire; femeie ușuratică (fig.)
jariște – loc ars de foc
jâmb – strâmb; într-o parte
jânciță – lapte alterat în timpul fierberii
jântui (a) – a agita focul; a curăța vatra cuptorului de cenușă
jântuitor – băț lung având câteva cârpe la un capăt. E folosit la curățatul vetrei cuptorului pentru a se așeza aluatul de pâine pe aceasta
jăreadă – clăditură din paie de porumb pregătite pentru iarnă; spațiu îngrădit în care se pune fân pentru oi
jâtari – paznici de câmp (se folosea și termenul de pândari)
jeb – buzunar
jeluitor – băț lung, având o protuberanță în capăt. Se folosește la împins lemnul de foc în cuptorul de var
jilip – uluc
jinău – bănuială
jipturi – bucate pentru măcinat
jirebie – material de tors, pregătit pentru vopsire
jmont – mâl care se depune pe fundul canalului de scurgere din mină
joavină – animal
jolj – giulgiu
joltar – improvizație în versuri, cântată de cantori la căpătâiul mortului în timpul „sărutării celei de pe urmă”
jomp – fundul unui puț de mină, în care se adună apă
jongărât – lemn cioplit fără îndemânare
joștări (a) – a lovi cu nuiaua
jubre – erupție cutanată
juculeț – executor
jufă – moale; pufoasă
jugastru – lemn folosit la confecționarea jugului
jugăni (a) – a castra
jumalț – smalț
jupelniță – uluc din scânduri cu panta foarte pronunțată
juruniță – scul mic; mătase pentru chelim

LS

laboș – cratiță

laibăr – haină confecționată mai ales din pănură

laităr – vas mare; vas în care curge țiuca din cazan

laiznă – lemn fasonat folosit la prinderea spetezelor între stâlpi;
stinghie; riglă

latină (cu accent pe prima silabă) – mulțime de străini

lauf – galerie principală

lazuri – poieni în interiorul pădurilor (vezi și „câmpuț”)

lăibăruț – vestă

lăieți – țigani nomazi

lătorean – om de la marginea satului

lătureț – vas pentru lături

lăturoaie – bucățile de pe margini, rezultate din fasonarea
buștenilor sau tăierea scândurilor (se numesc și margini)

lânzi (a) – a râde fără rost

leasă – suport pentru uscatul fructelor (poamelor), confecționat
din nuiiele împletite

Leasă

leceri (a) – a clăti rufele
 leci – argilă
 lecric – haină; suman
 leger – petec din piele prins pe pantalonii băieșilor (sporește rezistența materialului)
 legumi (a) – a cruța sau a economisi banii; a posti
 lela [a umbla] – a umbla fără rost; teleleu
 lemnitură – armături din lemn pentru susținerea pereților galeriei
 ler – cuptor încastrat în camniță
 lespege – tigaie cu marginea îngustă folosită pentru clătite
 leșânat – avid; rapace; nesătul
 leșgerit – ud până la piele
 letcom – ciocan de lipit, încălzit pe jar
 leucă – lemn cioplit în formă curbată, care face legătura între osia carului și mănășă
 levelendâr – pardesiu
 lihod – fără gust; nesărat
 limbăriță – aftă
 limpoci (a) – a plescăi la masă; a sorbi sau a mânca zgomotos
 linghișpir – carusel
 lipigeu – pătură groasă, confecționată în războiul de țesut manual, din lână de casă
 lipitău – placă din scânduri de brad, cu fețele fasonate, folosită la întinderea aluatului cu druga
 liptar – magiun (marmeladă din prune grase, fiartă și strecurată)
 litră – măsură pentru var (20 L)
 liurcă – băutură slabă
 liveș – must de poame (vezi și „ciughir”)
 lizuit – ud de rouă
 loașină – cuiul cu care se fixează șina din mină
 loază – neam; viță
 lobodar – supă de lobode
 lodbă – scândură groasă
 loitre – părțile laterale ale carului
 loptă – minge
 luat de suflet – înfiat
 ludaie – dovleac comestibil. Se coace în cuptor
 luțucuș – hintă; scrânciob

mai – bătător pentru rufe; ciocan greu din lemn folosit la spartul butucilor; ficat
mai alb – pancreas
maioș – pate de ficat
mană – avere
marhă – animal mare
mauză – povară; greutate mare și greu de dus
măcincă – mi se pare
măcinică – morar
mădărit – răsfățat; alintat
măiug – drug de fier sau de lemn, folosit la sfărămarea cerealelor în piuă; pistil
mălăoi – produs cu aspect de făină, rezultat din zdrobirea semințelor de dovleac sau a sâmburilor de nucă și strecurarea uleiului
măltări (a) – a prepara mortarul, a întinde mortarul pe pereți
măndule – amigdale
măsăriță – față de masă
măsură – unitate de volum pentru cereale (22 l)
măștihoi – părinte vitreg
mătăuz – un fel de baros, cu asperități pe una din fețe
mătrăși (a) – a pierde ceva; a distruge; a prăpădi
mătălit – scâmat; rupt; întins
mâna (a) – a săpa o galerie
mânătură – blestem; vrajă
mândră măriuță – fășneață; ușuratică
mânjală – amestec din tărâțe de grâu cu apă, folosit la întărirea firelor de cânepă sau în pentru războiul de țesut (vezi și „natră”)
mănușă – partea care protejează roata carului
mâscăi (a) – a se zbate
mâtcă – interval dintre cioturile arborilor
mâțe – cramioane pentru iarnă
mâzgoare – murdărie
meceleu – nătărău; tolomac

melegar – pământ pentru flori

meringeață – șervet cu care se acoperă mâncarea așezată în coș

mezdreală – unealtă având o lamă și două mânere, folosită la decojitul sau degroșatul lemnului

Mezdreală

mierță – unitate de măsură (10 l)

migel – neg

mihăieși – bureți galbeni

mihei – banc de lucru pentru tâmplărie

Mihei

mijgoarț – aur (termen folosit de gozari)
 miligar – răsadniță (vezi și „răstalniță”)
 mincenaș! – imediat! (ca răspuns la o solicitare)
 mincinaș – voinic; vătășel la nuntă
 mireajă – un fel de năvod, cu greutate pe fundul apei. Se poartă
 prin ape curgătoare
 misarăș – măcelar
 misiclos – mofturos; cu toane
 misir – ață din bumbac
 mișăl – ticălos
 mișcoi – păduchi lați
 mișcula (a) – a se mișca; a pândi
 miștontic – chichiță; șpil
 mizguială – ploaie mărunță
 mnirice când – oricând
 mnirice ce – orice
 mnirice cum – oricum
 mnirice unde – oriunde
 moarnă – ciomag foarte mare
 mocioacă – bâta ciobanului
 mocirli (a) – a murdări; a amesteca fără noimă
 mocșaidăr – inginer metalurgist
 modrigăli (a) – a amesteca (vezi și „a mocirli”)
 modru – bine – astfel; în așa fel
 moftă – umflătură a pielii
 moiniță – vreme închisă și umedă
 molcălău – blând; liniștit; blajin
 moleț – piatră moale de mină
 molhașuri – mlaștini din zone montane; iezăre
 mondrăni (a) – a plânge în surdină (vezi și a „bondrăni”)
 mormazău – mâncare pentru porci (fiertură din făină de mălai,
 țărâțe, cartofi, dovleac, sfeclă)
 mormoc – mocirlă
 moromeanță – strigoi care suga laptele animalelor
 morsoca (a) – a mesteca îndelung; a săruta insistent
 moșcean – localnic
 moșmondi (a) – a face ceva cam pe ascuns
 motocosî (a) – a modifica; a strica; a împrăștiia lucruri
 motroasă – păpușă din zdrențe
 motroșî (a) – a-ți face de lucru
 mozoc – câine de talie mare; bătrân neîngrijit

mozoli (a) – a murdări; a săruta cu forța
muietori – gospodării individuale sau anexe ale acestora
mundir – haină lungă; palton (termenul se folosea mai mult pentru
uniformele militare)
mursă – sirop cu zahăr
murui (a) – a mânji; a tencui cu amestec de argilă, nisip și apă
mușcătură – tăietură făcută într-un lemn pentru îmbinarea cu un
altul; tăietură făcută în trunchiul lemnului pentru a-l răsturna
într-o anumite direcție
muștic – sipcă pentru țigarete
muștră – probă

REȚETE CULINARE ZĂRÂNDENE (II)

MÂNCARE DE URZICI Mențiune: urzicile se consumă numai primăvara, înainte de maturizare. Se aleg vârfurile fragede ale urzicilor, se spală în mai multe ape și se pun la fiert în apă clocotită, cu puțină sare. După fierbere se scurg prin presare, se toacă și se trec printr-o sită. Puse într-o cratiță, se amestecă cu o lingură de făină, ½ ceașcă din zeama în care au fiert, o lingură de unt sau ulei și se continuă omogenizarea. După câteva clocote, când amestecul se îngroașă, se adaugă mujdei sau hrean ras. Se servește cu mămăligă caldă.

SALATĂ CU LAPTE Se alege și se spală salata verde (frăgezimea acesteia este o calitate notabilă). Într-o cratiță se pune ulei, puțină făină și usturoi. După prăjirea („călirea”) lor superficială conținutul se îndoaie cu lapte. Salata tocată mărunt se fierbe în amestecul menționat.

ZEAMĂ DE LOBODE Se culeg lobode fragede, se aleg și se spală foarte bine. Ulterior se opăresc și se toacă mărunt, storcându-se bine. Într-o cratiță se prepară „rântașul” (prăjeală din făină albă, ulei, apă și usturoi tocat). Rântașul „se stinge” cu puțină apă, introducându-se apoi lobodele. Se mai adaugă apă iar amestecul fierbe. Se acrește cu oțet sau – la nevoie – cu măcriș. Se mănâncă cu lapte acru sau cu smântână.

PILAF CU PRUNE USCATE Se spală bine trei-patru pumni de prune uscate (de obicei acestea se țineau pe lese în podul casei prinzând și un puternic miros de fum !). Se spală apoi orezul în câteva ape. O ceapă se taie mărunt și se înmoaie într-o cratiță cu untdelemn. Se adaugă sare, zahăr, prunele și câteva cești de apă, amestecul lăsându-se să fiarbă. Când apa a scăzut la jumătate, se adaugă ½ ceașcă de orez, lăsându-se la fiert încă 15-17 minute. Când fiertura este gata se poate servi caldă sau rece.

Bătrânii spun că acest pilaf este un remarcabil preparat dietetic (în acest scop se poate pregăti și fără ceapă).

Leasă = platou de nuiele împletite, folosit la uscatul fructelor

MĂMĂLIGĂ PRĂJITĂ Se prepară o mămăligă vârtoasă („moldovenească”), foarte bine fiartă. Se lasă să se răcească, apoi

se taie felii de mărimea dorită. Feliile de mămligă se prăjesc pe ambele fețe în untură fierbinte, servindu-se cu ouă prăjite sau cu legume fierte.

LAȘCĂ PRIN SPATĂ Se pregătește un aluat pentru tăiței. Se întinde pe lipitau (tăblie specială cu o scobitură în formă semicirculară pe una dintre laturi) și se taie felii cu pintenul (bucăți de aprox. 1 X 4 cm.). Feliile rezultate se așează pe dinții unei spete (spată = piesă folosită în războiul de țesut pentru separarea firelor de urzeală), fiecare apăsându-se la mijloc cu capătul mai gros al unui fus. Cu mâna se răsucesce o jumătate de felie, apoi cealaltă, primind forma unui mic papion. Bucățile astfel modelate se întind la uscat. Se fierbe un amestec de apă, sare, zarzavaturi și carne de găină și se strecoară. În supa strecurată se fierb apoi tăițeiii. Se servește fierbinte. Poate fi condimentată cu piper și pătrunjel.

LAȘCĂ PÂRGĂLITĂ Se pregătește aluatul pentru tăiței, se întinde, se face sul și se taie în felii foarte subțiri. Se călește ceapa tăiată mărunt, peste care se adaugă boia și apă. Se fierbe. Când conținutul dă în clocot, se adaugă tăițeiii. Se servește caldă. Se poate adăuga pătrunjel sau țelină.

BUREȚI Se curăță mațele de miel, vițel sau ied. Se fierb foarte bine, apoi se toacă mărunt. Se încinge untura într-o tigaie în care se călește multă ceapă verde tocată. Se adaugă sare, piper și cimbru, care se pun în tigaie împreună cu mațele tocate. Se rumenesc și se servesc calde sau reci, după ce au fost presărate cu pătrunjel verde. Amestecul acesta se poate introduce și într-un intestin curat, numindu-se în acest caz cutcuș.

Acest preparat este specific zilelor de Paști sau de Rusalii, când se taie mieii și rămâne secundar în raport cu preparatele tradiționale ale acelor zile de sărbători.

TĂȘTICU LAPTE DE BOU Semințe de curcubătă (dovleac) zdrobite sunt cernute printr-o sită mai rară. Făina obținută se amestecă cu apă, se frământă până când rezultă un lichid lăptos („lapte de bou”). Amestecul se strecoară iar cu partea groasă rămasă pe strecurător se umplu tăștile. Se fierb în apă cu sare. Se strecoară și se servesc cu lichidul alb strecurat.

Tăști = aluat întins, tăiat cu pintenul în pătrățele (3 – 5 cm) fiecare bucată îndoiindu-se pe diagonală și lipindu-se prin presare

TĂȘTI Se prepară un aluat simplu, se întinde cu sucitoare. Se taie și se umple cu marmeladă de casă sau cu brânză. Se îndoaie pe diagonală, se lipesc la capăt prin presare și se fierb. Se strecoară apoi, se dau prin pesmet și pot fi servite.

TURTATĂ PE DONIȚĂ Un aluat de chec se frământă și se pune la dospit. Se coace la cuptor într-o formă de ceramică (ca și cozonacii). Deasupra se pune albuș de ou bătut cu zahăr.

Se prepară mai ales la priveghiuri sau pentru pomeni.

PLĂCINTE MOȚĂNEȘTI Aluat nedospit (fără drojdie) se întinde pe lipitău. Peste o jumătate din pătura obținută se pune brânză amestecată cu ou. Pătura se îndoaie astfel încât jumătatea cu brânză să fie acoperită cu cea rămasă liberă. Se taie în pătrate cu pîntenul. Bucățile obținute se coc în untură. Uneori se presară cu chimen.

ÎNTORSURI Aluatul fără drojdie se frământă bine și se întinde cu o sucitoare. Pătura de aluat se unge cu ulei, se răsuțește și se adună în spirală. Se lățește din nou cu druga și se coace în ulei.

MÂNCARE „UNGUREASCĂ” Se prepară din legume și multă verdeață. Se curăță și se taie rondele din doi sau trei dovlecei. Se sarează și se lasă zece minute. Apoi se șterg și se prăjesc în ulei sau untură. Se prepară un sos din ceapă tocată și puțin călită, la care se adaugă o lingură de făină, verdeață tocată, usturoi tăiat mărunt, apă, piper și sare. Se fierbe sosul aproximativ zece minute. Ulterior se adaugă dovleceii și se lasă la fiert până când amestecul scade.

N

nadă – pană pentru crăpatul lemnelor
natră – întăritor pentru cânepă (vezi și „mânjală”)
năcipală – diavol; drac
nădășli (a) – a spiona
năpârcă – specie de șopârlă
năpustu – are sens figurativ de dracul, necuratul
năroanță – portocală
năsărâmb – încăpățânat; nebunatic
nătătăie – lucru rău; năstrușnic
năvârneală – încurcătură; deranj
năvădi (a) – a trece firele de urzeală prin ițe și spată
nealcoș – fălos; încrezut; fudul
nedeie – sărbătoare populară organizată de unul sau mai multe sate
nelăut – murdar
neruc – violet
ni! – uite! privește!
nocin – miel sub un an; batal
nudli – tăiței groși
nut – cui din lemn

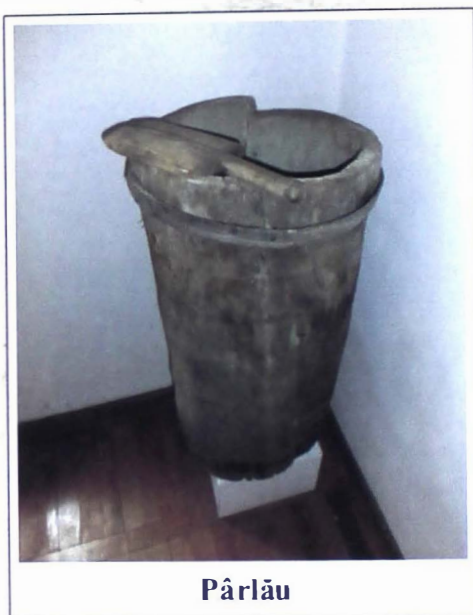

obârhaier – maistru miner
obârlaitâr – maistru principal
obârștaigâr – șef de echipă
obloc – deschizătură pentru fân în peretele dintre șură și grajd
oblu – drept
obrinci (a se) – a se infecta
ocol – loc îngrădit (de obicei pentru vite)
ocoș – bun de gură; vorbăreț; sfătos
ogârjit – scheletic; slab
ogoit – calmat; ponderat
ol – ulcior
oprege – cătrînțe; zadii care se poartă la costumul moțesc al femeii
orândă – curățenie
orbalț – cancer laringian
orbete – prăpădit; jerpelit; nevăzător
orfâlău – bârfitor
otavă – fân cosit la sfârșitul verii (cositul „de-a doua”)
oțără – foarte puțin

P

paclă – foiță pentru țigarete
pangială – capod; haină lungă
pantă – veston din pânză cu care se îmbrăcau băieții în timpul
lucrului
papandecu – carton tare și lucios folosit pentru modelaje decupate
papiotă – mosor cu ață
parage – interior folosit pentru oaspeți
parapleu – vezipărăzor
parascovenie – trăznaie; năzdrăvănie
parișce – teren înainte de arătură
parsechiuri – dulapuri cu vitrine
paști jidovești – sărățele
paus – parastas
păcelat – bătătorit (drum fără gropi)
păciucă – jgheab dreptunghiular din scândură
păhare – ventuze
păhui – om înalt și solid
pălanc – poartă înaltă, de obicei construită din două jumătăți; gard
părăclău – ciocan pentru spart piatra
părăcli (a) – a lovi; a bate; a fărâmița; a zdrobi
părăstie de om – om foarte sărac
părăzor – umbrelă
părcan – bordură de piatră sau din pământ bătătorit
păreciaș – părtaș
părtauă – parte dintr-o proprietate
păsat – porumb măcinat mare
păsăli (a) – a potrivi
păsulă – fasole
pășcet – mâncare aleasă
pășuș – act; autorizație
pătrăreț – vas din lemn
pătul – raft foarte lat, montat în pivniță pentru păstrarea fructelor
păzătură – pâine albă făcută la sărbători
pâci – țap tânăr
pârcic – mărunțiș; cumpărături neînsemnate valoric

pârgăli (a) – a face rântaș
pârlău – ciubăr sau trunchi de copac scobit în interior și folosit la pârluit
(opărirea rufelor din cânepă cu apă fiartă și cenușă)

Pârlău

peană – floare
pec – brutar
pecie – carne macră
pepingină – eczemă
perclu – întăritură la țesături; tiv
piguli (a) – a curăța scamele
pilăriță – vânzătoare de fructe sau legume în piață
pilugă – scobitură în piatră, în care băieși introduc capătul unui
lemn pentru susținerea galeriei
piparcă – ardei
pircă – pasăre domestică. Face mult zgomot la apropierea
răpitorilor
pirlaz – trecătoare peste un râu
pisăli (a) – a insista
pisău – drug de fier sau de lemn pentru sfărâmat cerealele în piuă
(vezi și „măiug”)
pișcar – țigan care fură
pișcătoare – instrument pentru culesul merelor și a perelor
pișta – porc (sens peiorativ)
piță – scamă

pițărău – colăcel mic pentru copii
 pițiguș – pițigoi
 piu – joc asemănător oinei. Poartă numele bățului mai scurt în
 care se lovește cu un baston
 pizma – tărațe care rămân după ce s-a cernut făina
 plângoce – copil plângăcios
 plantică – panglică
 plează – vezi coptură; curea împletită de la bici
 pleivaz – creion
 plev – tablă metalică; vas cu capac pentru transportul laptelui la
 piață
 plit – râțul porcului
 ploatan – plită din fontă
 ploier – umbrelă (vezi și „parapleu” sau „părăzor”)
 plotoage – opinci
 plotog – bucată de piele pentru pingele
 poame – fructe curățate, tăiate felii și puse la uscat pentru iarnă
 pocenzău – riglă ascuțită la un capăt, care servește la fixarea
 cercurilor pe un vas (butoi)
 pociră – teren bătătorit și plin de noroi
 podrom – pivniță
 pogace – pâine subțire, coaptă pe tavă în cuptorul de la sobă
 pagan – puternic
 pogi (a) – a pardosi
 pogilarăș – portofel
 pogină – postament din crengi pentru claie; o mică avere
 pogisor – sanie cu tălpi, cioplită din lemn (frasin); dulap
 poivan – pripon pentru animale
 polovică – măsură pentru cereale (10-11 kg)
 pomesteală – lut gol, uscat
 pomnătură – crăpătură în piatra de mină
 pomnor – diferența de circumferință dintre baza gropii de var și
 partea de la suprafață (are forma unui umăr)
 pomociu – pământuf pentru bărbierit
 poncăli (a se) – a se certa
 ponceriu – unitate de măsură (5 l)
 poncioli (a) – a spăla superficial
 poneavă – preș țesut în război
 ponoslu – pâra; reclamație; poreclă; nume
 pontoș – punctual; la timp
 porodiță – descendent; urmaș

portir – paznic; portar
 porție – dare; impozit
 porumbel – păducel
 pospai – material textil subțire, ușor și transparent
 postată – parcelă; normă de lucru în munca câmpului;
 poșnar – buzunar
 poșor – claie de fân
 potea – gratuit; fără plată
 potopenie – o mare mulțime
 potoroancă – ban vechi din aramă sau din bronz
 potricăreală – amestec fără noimă; mâncare cu un gust îndoielnic
 prapore – pieleț cu grăsimi care ține intestinele (vezi „bezăr”);
 peritoneu
 prășcilă – spetează
 prăvui (a) – a distruge; a scutura de praf
 premândă – pâine; mălai. Are și sensul de „mâncare pentru drum”
 sau „a primi premândă”, adică a primi o bătaie
 prepelig – par de fân cu clenciuri
 prepune (a) – a propune; a presupune
 prețului (a) – a măsura din priviri; a aproxima
 prezlu – pesmet
 priceași – pantaloni bufanți
 prici (a) – a atrage atenția
 priculici – om al pădurii
 prihană – odihnă
 primă – panglică folosită în diverse feluri pentru festivități
 prinzaș – harnic; sânguincios; săritor
 pristăvit – mort
 prostoval – plasă de prins pește
 proțap – partea din față a carului. Este mobilă și de ea se prinde
 jugul
 proțăpi (a) – a sprijini; a rezema; a susține; a propti
 prustuli (a) – a curăța; a mătura (în limbajul băieșilor)
 puculi (a) – a potrivi; a te înțelege cu cineva
 puiuț – sertar
 pumnățauă – capătul mânecii; manșetă
 punciat – curbat la mijloc
 pup – căpiță din paie de porumb sau de grâu, unele așezate în
 snopi, altele în formă de cruce
 pupurez – așezat pe vine
 puricat – sfărâmat la suprafață (vas, piatră, beton, tencuială)

puscă – ciocan greu (4-6-10 kg), cu coadă lungă (baros)
puțuli (a) – a lustrui
puzderie – tulpină de cânepă rămasă după melițat

R

raf – cerc de fier fixat pe exteriorul roții de car
raftă – nădejde
ragilă – vezi rașpăl
rambleu – material de umplutură în galeriile de mină
rast – venin
rașpăl – pilă lată sau semirotundă cu dinți mari, folosită mai ales la
șlefuirea lemnului și a pielii
răbelie – răzmeriță
răcez – ivăr (vezi și foraibăr)
răclaj – chiuretaj
răgaci – gândac cu clești
răgălie – rădăcină ieșită în malul apei; are și înțeles de bulboană
rânțâplet – pardesiu
răpândulă – persoană fără căpătâi, decăzută, vrednică de dispreț
răpelț – chibrit
răsălău – răzătoare
răstalniță – marginea de la cap a patului
răsteu – tijă metalică cu care se închide latura jugului
răsuoi – coaja pâinii din partea superioară
rășteu – piedică pentru loitrele carului; drug de fier cu care se
fixează jugul în proțap
răvaș – șanț
răvări (a) – a îmblăti
răzământoare – spătar; suport
răzgoli (a se) – a-și da hainele jos; a-și arăta goliciunea
râmfoi – foiul pentru întreținerea jarului în fierărie
rânc – vier sau taur cu un singur testicul
rânduială – stare; avere; gospodărie cu tot necesarul
rânfoi (a) – a tuși; a respira greu
rânsă – roată dințată

Rânsă

rântoli (a) – a împrăştia; a face dezordine

rânză – pipotă

rânzos – supărăcios

râp – straturi de murdărie adunate pe piele în timp îndelungat

râznă – vagonet de mină

reazăş – votcă slabă din care, prin redistilare, se face „ţuica întoarsă”

resel – paste făinoase sub formă de boabe (vezi şi „cir”)

ribisli – agrişe

rişcaş – orez

roiniţă – ciupercă (crăiţă)

romuri – făini din piatră de mină măcinată în şteampuri, care conţin aur

roştar – grătar din lemn

rovină – pământ mlăştinos

rozolie – băutură preparată de către săteni, din alcool şi zahăr

rozosin – roz

rudă – lemn lung folosit la transportul ciuberelor sau ca suport
în podul casei ori sub grindă

rugaş – o regulă în jocul de piu

rujdulă – femeie bleagă; cuţit tocit

sacrii – dulap pentru haine
sâcrie – ladă de zestre
sălău – chiriaș
sălcer – claie mică de fân
sămădaș – sumă totală de plată
sărăriță – cutie pentru sare

Sărăriță

sâlhă – molift
sâmbura (a) – a presimți; a presupune
sâmceauă – cuțit pentru finisatul dinților de spată
sclmă – bară din lemn fixată în pod de coarnele acoperișului pentru
atârnarea și afumarea preparatelor din carne de porc
sâlhă – molift
scobârli (a) – a căuta într-un interior
scoorî (a se) – a se răsti; a fi agresiv
scomârlă – pricăjit (om); slăbănog; urât
scorbaci – bici
scovardă – clătită
scrofăli (a) – a certa cu vehemență

suceală – adăpost
 scul – fire toarse, pregătite pentru vopsit (vezi și „jirebie”)
 sculături (a) – a crește un copil până prinde puteri
 scursură – pastă din aluatul de pâine, cursă într-o parte a acesteia
 scurteică – vestă pentru femei
 servoc – unealtă cu seure și târnăcop la capete
 sfărtai – sfert
 sfârd – om aspru; neînduplecat
 sfârdăit – repezit; certăreț
 sfârliuș – derdeluș
 sfârnar – negustor (dar nu de meserie)
 sfârnел – fus
 sfetăr – pulover
 sghinaș – câte puțin, cu cumpătare
 sigir – must din fructe
 sirișag – speranță; nădejde
 slobod – liber
 slobozală – amestec de făină cu apă sau lapte, folosit ca îngroșală
 în mâncăruri
 slog – arătură de primăvară (dinspre margini spre mijloc)
 smicea – nuielușă
 socăciță – bucătăreasă
 solovârv – cimbrisor de câmp
 sorpon – săpun
 spăsenie – iertare
 spurc – greață
 stean – stâncă
 stelaj – etajeră pentru vase de bucătărie
 strânsură – adunare de oameni (clopôtul bisericii bate „de
 strânsură”)
 strecenie – sărbătoare (capul primăverii); solstițiul de primăvară,
 când iarna fuge (strece); când își vede ursul coada
 strejie – depunere de funingine
 stropșit – călcat în picioare
 strujac – saltea umplută cu frunze de porumb sau cu paie
 strujauă – bucată (de pâine)
 subtoaie – grindă de la baza pereților casei
 subuia (a) – a țuguia (buzele)
 sucă – obicei; nărav; ciudă
 suciat – aiurit
 sucitoare – drugă pentru întinsul aluatului

sucitură – sul de aluat umplut
sulhuiat – arțăgos
suliță – trunchi înalt de brad, având crengile împodobite cu
panglici, fixat la capul mormântului unui tânăr
sunducos – trecut; ursuz
surai – cărunt
surlui (a) – a pretinde
sușâg – sărăcie; lipsă

șaică – gamelă; vas pătrat smălțuit
 șaitău – presă pentru ulei (sămânță de dovleac; sâmburi de nucă)
 șaitroc – instrument simplu, în formă de evantai, pentru alesul aurului
 aluvionar
 șarâmpău – șanț pentru scurgerea apei de ploaie
 șâlgeu – purcel
 șâncăleț – glumeț
 șârpe – serpentină în răcitorul cazanului de țuică
 șânic – unitate de măsură pentru cereale (90 kg)
 șârege = targă din lemn pentru transportul materialelor
 șârincă – bucată de teren (de obicei aflată de-a lungul văilor)
 șârlău – șuvoi de apă
 șâșcăvi (a) – a vorbi cu greutate
 șcarfă – papuc vechi, deteriorat
 șcățulcă – cutie
 șceart – opaiț

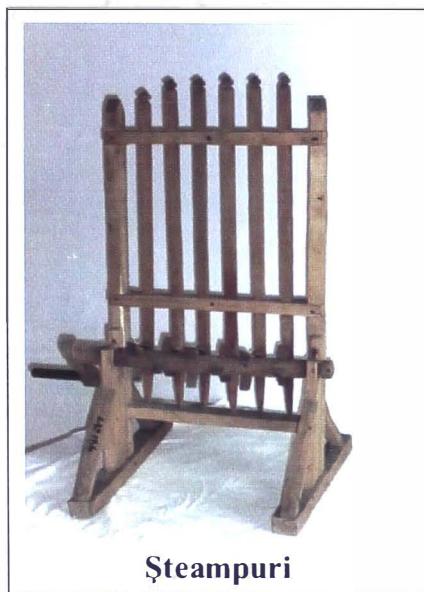
Șcățulcă

Șceart

șceau – decantor
 șcergură – om de nimic; preș pus la intrare
 știufă – floare de mină; mostră de rocă; gaură pentru pușcare în mină
 știurț – haltă pentru steril
 șcleafă – bucată

șfung – elan; impuls
 șlamuri – bucăți mărunte de lemn cu care se umplu grămezile în
 care se arde cărbunele
 șlimp – pământ ars, amestecat cu praf de cărbune
 șlipăr – traversă de cale ferată
 șloag – furtun; galerie de legătură
 șmeag – depunere pe interiorul vaselor în care se prepară hrana;
 gust; amărală
 șmont – nămol din baie (mină)
 șoatăr – balastru (grosier)
 șod – hazliu
 șofronit – condimentat
 șoit – tobă (preparat alimentar)
 șolgit – șchiop
 șopru – adăpost improvizat
 șorof – șurub
 șoșoi – iepuroi
 șovârnog – șchiop
 șpaiț – cămară
 șpargă – ață groasă din cânepă
 șpațir – plimbare
 șpinghel – burghiu pentru găurit piatra; capătul dălții pe care se
 bate cu ciocanul
 șpiroancă – vinars din cereale
 șpirui (a) – a bea
 șpiț – vârf de bocanc; daltă pentru cioplit piatra
 șpor – sobă
 șporherț – dulap de bucătărie cu polițe
 șpraiț – proptă; întăritură pentru armăturile din mină; bufet cu
 polițe
 șpuruli (a) – a economisi
 ștărin – parafină; ceară pentru lumânări
 șteamp – stâlp; prepelig
 șteampuri – instalație pentru zdrobit minereul aurifer

Șteampuri

ștempel – sigiliu; ștampilă; semn din naștere sau rămas în urma cicatrizării unei răni

știblă – lovitură; brânci

șticaiz – daltă rotundă pentru spart piatra

știgliț – sticlete

ștoarză – bucată de aluat rulată umplută cu diverse compoziții (vezi și „sucitură”)

ștoc – vână groasă cu minereu de aur bogat; haine noi

ștolnă – deschizătură într-o stâncă

ștopăli (a) – a însăila (a țese) o ruptură într-un ciorap

ștopeangă – jartieră

ștorcăli (a) – a bea fără măsură (alcool)

ștraf – căruță de mari dimensiuni

ștrafe – dungi

ștrec – cale ferată

ștrimfi – ciorapi

ștrof – amendă aplicată băieșilor (minerilor)

ștubică – lădiță în care se țin uneltele folosite la ascuțitul coasei

ștuț – mufă pentru țeavă

șubăr – opritor la gura rostogolului din mină

șuhai – pământ sfărâmicios de deal

șuiu – sifilis

șurlui (a) – a spăla dușumeaua; a rușina pe cineva (fig.)

șușca (a) – a sufoca, a înăbuși

șuștăr – pantofar

șut – zi de lucru

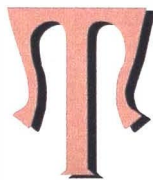
șutar – copil care lucra în mină sub îndrumarea unui băieș (miner)

șutaus – recuperator; recuperare de la serviciu

șută – animal din categoria cornutelor dar fără coarne

șutău – loc prin care se aruncă piatra de la o galerie de sus spre cea de jos

șvarț – lichior de cafea

tașcă – geantă din piele

tăgădi (a) – a nega; a nu recunoaște ceva

tăietor – butuc pentru cioplit sau pentru spartul lemnului de foc

tăietură – teren defrișat

tălpăli (a) – a pingeli

tămădit – vindecat

tănăfâcă – mâncare de post (apă cu oțet, zahăr și pâine)

tăner – farfurie; blid

tântălău – împiedicat; nepriceput

tărăboanță – roabă

tărhat – povară pusă pe cal

tășci – găluște din aluat, umplute cu liptar, fierte și date prin pesmet.

tătăișe – ochiul boului

tău – lac

târgaș – cumpărături

târnaț – pridvor deschis

târnomată – pleavă

târnosi (a) – a împrăști lucrurile

târșală – jenă

târși – crengi subțiri uscate

târșire – tăierea pădurii și scoatere rădăcinilor

târtău – fund (șezut) prea mare
teslă – unealtă pentru scobitul lemnului

tiglăzău – fier de călcat

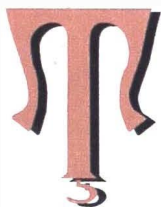
tincuș – bon de plată
tintă – cerneală
tipsie – tavă
țișler – tâmplar
tocilă – instalație cu o roată din gresie, folosită la ascuțit securi sau alte
uneelte tăioase

Tocilă

tofleie – labele picioarelor
 tolăi (a) – a striga
 tolcer – pâlnie
 tolchiș – drum pietruit
 toldău – cui metalic sau din lemn care fixează cârcea pe
 tânjală
 toloboată – guralivă
 tolvăitură – văitătură (tolvai! - hoțul ! în limba maghiară)
 tomni (a) – a potrivi; a repara
 topanci – papuci de casă împlețiți din lână
 topcilă – baltă pentru înmuiatul cânepii
 topoli (a) – a potoli
 toporâște – secure lată, folosită la cioplit
 torcărie – șezătoare la tors
 tortare – tutore
 totoloancă – femeie grea de minte; nepricepută
 tovel – secure cu coadă scurtă (vezi și „toporâște”)
 trancaș – beat
 trânjolit – culcat îmbrăcat în pat
 trașcaletă – geantă de mână din piele; servietă
 trăgace – pâlnie din dovie
 trășină – drezină
 trăvăli (a se) – a se rostogoli
 treasc – țeavă metalică, folosită la „pușcatul cu carbid”
 troașce – resturi de fructe fermentate

troc – controlarea anusului la minerii care furau aur
tromnă – gripă; guturai
troncoș – beat
troscoci (a) – a bate din gură
troscotă – guraliv
trulă – nebunatic; zăpăcit; aiurit
truști (a) – a turti
tulai! – vai!
tuleu – cocean
tuli (a o) – a o lua la fugă
tureac – partea superioară a încălțăminte
turâșce – spațiul îngrădit în care se pune fânul pentru oi
turui (a) – a trudi; a vorbi fără întrerupere

țandură – așchie
țanț – aur sub formă de țurțur
țanțoș – fudul (vezi cordoș)
țap – picioare scurte din lemn, așezate în forma literei „X” în partea anterioară a scaunului de spălat aurul (se leagă și de „capră”)
țali (a) – a ținti
țângălău – individ fără treabă; berbant; de moravuri ușoare; fecior
țâpică – barbă
țărăhoi – fără căpătâi; vagabond
țarmure – teren surpat prin eroziunea produsă de o apă curgătoare
țâst – cuptor mobil din piatră scobită în formă de clopot
țâduc – bucată scurtă de lemn, tăiată de la capătul mai gros al trunchiului
țâdulă – hârtie; înscris
țâfă – nisip fin
țâgeri – suc fermentat din mere pădurețe
țâmărman – zidar
țâmbolumbă – țambal
țâmburuș – opritor la un mecanism de închidere (ex. la robinet)
țâmet – scorțișoară
țâmpău – colac pentru pomana morților
țâmpoș – cu picioare groase
țâncuș – pană de metal care se bate în trunchiul lemnului pentru a-l agăța de un lanț gros și a-l trage cu vitele
țânere – întreținere
țântă – piuneză
țâpa (a) – a arunca; a alunga
țâpică – șapcă
țâpiș – pantă; teren abrupt
țâpoia (a) – a striga
țâroi – țeavă prin care curge țiuca după condensarea aburilor
țâst – ofițer
țâștaie – robinet din lemn folosit la butoaie (vezi „caneă”)

Țâștaie

țatroamă – lămâie

țățână – balama

țățar – soutien

țăț-mălai – joc de-a prinsa care se practica de Sf. Paști în curtea bisericii

țățuș – gaură practică în mânerul ulciorului de lut, confecționat de olar

țifraș – îmbrăcat excentric, țipător. Poate avea și un sens opus: elegant, spilcuit

țin – cositor

țindăr – praf de pușcă; explozibil granulat folosit în minele de cărbune; fitil

țiplă – șindrilă

țiptăr – fecior nesăbuit; ușuratic

țircălău – compas din lemn

Țircălău

țoacăni – ciucuri
țoapă – amestec de făină de piatră, minereu și aur
țoi – unitate de măsură pentru băutură
țorțoloș – noroi prins pe blana animalelor
țoțai (a) – a asmuți câinele
țucăr – zahăr
țucăr crompti – glucoză; zahăr de cartofi
țug – curent de aer
țuguri – agățătoare de metal
țurbilaităr – însoțitorul trenului în mină
țuroi – țurțur de la streășină
țuslu – biberon
țușpait – sos; garnitură

REȚETE CULINARE ZĂRĂNDENE (III)

MÂNCARE DE GUTUI Se spală și se șterg câteva gutui. Se taie în sferturi și se curăță semințele și partea lemnoasă. Se pun („se trag”) în unt fierbinte. Se prepară un sos din ceapă tocată și înmuiată în ulei, amestecată apoi cu o lingură de făină, zahăr ars, puțin bulion și vin. Gutuile se așează în acest sos și se lasă să fiarbă acoperit până scade (dar nu de tot!).

Această mâncare e de un specific aparte, neîncadrată în cel zărandean cunoscut. N-am regăsit-o între preferințele sau cunoștințele culinare ale bătrânilor. Este totuși menționată într-o scrisoare a lui Silvestru Moldovan din 1894(?). O acceptăm și o prezentăm cu rezerve.

CIR DULCE Din făină albă și apă se fac un fel de cocoloașe. Se fierb în apă cu sare și se strecoară. Se mănâncă de post cu zahăr și de fruct cu lapte.

PAPĂ DE CASTRAVEȚI Se taie castraveții în rondele, se storc și se pun într-o cratiță cu ulei sau untură și cu usturoi. Conținutul se prăjește puțin (se dustulește). Separat se prepară un sos din lapte și făină. Se toarnă peste castraveți și se adaugă sare și piper. Se lasă la fiert până se îngroașă.

IEPURE SCHIOP Fărâmiturile rămase de la mălaiul uscat se opăresc și se pun într-o cratiță cu untură de porc. Se prăjesc puțin și se consumă calde.

ȘTRUDEL CU MERE SAU CU BRÂNZĂ Se frământă un aluat dulce: făină albă, apă, sare și 2-3 linguri de iaurt. Rezultă un aluat mai moale. Se adaugă ulei și se întinde pe masă în foiță foarte subțire. Se umple cu mere sau brânză și se rulează. Ruloul se așează într-o tavă unsă cu ulei și se introduce în cuptor. Se servește caldă.

PLĂCINTĂ CU VARZĂ DIN ALUAT DE PÂINE Se frământă aluatul pentru pâine (făină, apă, sare, drojdie). Când acesta e dospit, se separă o parte care se întinde. Varza dulce sau murată se călește, azezonându-se cu sare și piper. Varza se întinde peste foaia de aluat, se rulează, făcându-se o ștoarză (ștoarză = plăcintă rulată). Se unge o tavă cu untură, se așează ștoarza, se unge și aceasta,

înțepându-se apoi cu furculița. Se pune în cuptor împreună cu pâinea.

MÂNCARE DE POST DIN CUCURUZ FIERT Boabele de porumb se pun la înmuiat de seara. Se strecoară apoi și se fierb într-o oală cu apă. Odată înmuiate, se consumă ca desert îndulcit cu zahăr.

FASOLE BĂTUTĂ Se prepară în mod tradițional. Pusă în farfurie, se consumă acoperită cu ceapă tăiată și ulei de sămânță (dovleac).

Am prezentat aici preparate culinare foarte vechi și în general, foarte simple. Este vorba în special de hrana bătrânilor și a săracilor. Se leagă mai ales de anotimpurile anului, în fiecare perioadă a sa dintr-un an natura oferind produse de sezon.

Într-o societate care se emancipează sunt printre primele lucruri care dispar. Credem că e cu atât mai importantă recuperarea lor.

Revăzute cu atenție ele exprimă diversitatea, un conținut nutritiv acceptabil, un mod de preparare simplu. În plan secund evidențiază limpezimea unui echilibru interior, o asceză la limita sărăciei materiale și puterea lipsită de ostentație a supraviețuirii; în ultimă instanță, expresia unei libertăți interioare născută din suprimarea unor trebuințe (principiul socratic al ascezei!). Este cea mai autentică manifestare a simplității creștine tot mai apăsător afirmată astăzi și tot mai îndepărtată de idealurile societății contemporane (cu mențiunea că între sărăcie și simplitate distincția trebuie să fie evidentă).

Când societatea se susține pe judecăți de valoare autentice își afirmă o dreaptă ierarhie a trebuințelor, păstrându-l pe om aproape de natură, într-un mediu vital ce nu-i sporește fragilitatea.

uărt – loc de muncă al unui băieș
uiagă – sticlă; glajă
uișag – ziar; gazetă
uium – plată în natură pentru dreptul de folosință a ceva
ujână – mic dejun
ujog – mănunchi de fonfîu și busuioc folosit de către preot la sfințiri
umplături – sarmale
ungheț – colțul casei
urdini (a) – a umbla fără încetare și fără rost
urdoare – secreție oculară (la conjunctivită)
uriac – partea nefolosită de la capetele țesăturii; urzeală de la capete
urlab – serviciu; loc de muncă
ursuc – grăsime din lână de oaie
urzâi – vărătice (este vorba de fructe)
ustoit – uscat (referitor la mezeluri)

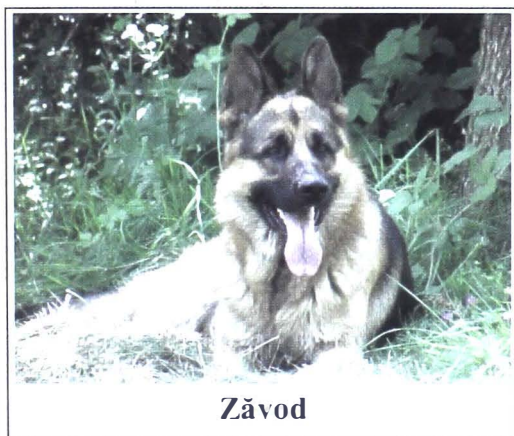

vaităr! – pleacă!
vargă – sul din aluat
varniță – cuptor pentru ars piatra de var
varoș – oraș
văcălaș – amestecul (nisip, var, apă) pentru tencuială
văcăleală – tencuială
văcsăli (a) – a lustrui (pantofii)
văitaie – ciubărașe
vălătuc – pânză rulată balot
vălău – jgheab închis la capete, folosit la adăpatul vitelor (confecționat din piatră) sau la hrănirea porcilor (confecționat din lemn scobit)
văndroc – hoinar; pierde vară
vănvuc – copil supraponderal
văreață – boală de sânge
vălcezit – învinețit după ce e bătut cu japița
vălvă – duh
vână – firul de aur găsit în rocă, având o continuitate în peretele galeriei (prin conținut el este aur nativ)
vânățală – anilină; pigment pentru albăstrirea varului
vancoș – cuzinet la roata de apă
vandra – fără scop („umbli vandra”)
vântălău – ciocan greu folosit la spargerea pietrei
vântoaie – o mică tornadă de praf
vârbac – coș împletit pentru pescuit
vârceașcă – vâltoare
veacă – marginea de lemn a sitei
vecâl – ceas deșteptător
vedenie – nălucă
vegeros – plăcut la vedere
verc – stat (lucrul la verc – lucrul la întreprinderea de stat)
vetred – lemn, nici verde nici uscat
vexel – macaz; schimbător
vicol – vijelie cu grindină; individ cu comportament intempestiv
vifel – tânăr care însoțește nuntașii, poartă panglică în piept („primă”),

cinstește privitorii cu băutură și are rol de animator
vigaj – urmă
vingic – musafir
vinitură – străin, așezat printre localnici (de obicei prin căsătorie)
vintriș – de-a curmezișul
vix – negru (are și sens de murdar)
vizerepert – certificat medico-legal (menționează eventualele vătămări corporale)
vloștoroc – obiecte îngrămădite; ghemotoc
voj – bute foarte mare pentru 1-2 care de prune
volnic – stăpân pe ceva în mod abuziv
voroave – vorbe; povești
vosoliș – canal de scurgere a apei din mină
vospe – impurități; învelișul unor plante textile; pănușele de la știuleții porumbului
voșpor – praf de cărbune folosit la lustruirea plitelor de sobă
vramiță – poartă
vrăvui (a) – a scutura; a lua la rost

zatoare – țâțe; uger
zăcărie – spital; sanatoriu
zăguși (a) – a umple peste limite
zămăcișă – produs lactat din lapte prins
zăplaz – loc de trecere prin gard
zăpor – boală de piele specifică porcinelor
zăpsî (a) – a prinde asupra faptului
zău! – confirmarea sau accentuarea unei afirmații
zăuita (a) – a uita
zăvod = câine de talie mare

Zăvod

zâce (a) – a cânta (fig.)
zbicit – uscat
zburătură – băț din lemn cu care se aruncă în pomi după fructe
zdârliuș – pârtie neamenajată pentru sanie
zdrâmboia (a) – a plânge zgomotos
zdrâncană – jucărie care scoate diferite sunete prin agitare
zdrâmțare – țesături din resturi; zdrențe
zdrăvui (a) – a strănuta

zdroabă – precipitare; grabă (vezi „forzot”)
zdronț – drob de sare sau de zahăr nerafinat
zdropșire – sfărâmare; boțire; călcare în picioare
zdrumica (a) – a sfărâma
zdurai – teren în pantă cu piatră mărunțită (vezi „hogaș”)
zduări (a) – a suna (ceasul)
zeamă de cuce – supă de chimen
zegreni (a) – a înțepeni
zgaibă – prăpădit; slab; pricăjit
zgogi (a) – a nimeri; a potrivi
zgronțai (a) – a sparge cu dinții
zgurăvit – uscat
zimzar – fermoar
zmeuri (a) – a îndulci
zobon – nădragi făcuți acasă din bumbac sau din in
zvâc – elan; impuls
zvococeală – bătaie a inimii; durere intermitentă

Lucrarea e concepută ca dicționar, ca instrument deci, pentru orice aducere aminte care pornește din curiozitate sau din nostalgie. Spre a fi ușor de folosit am simplificat căutarea cuvintelor și, în această a doua parte, am adus ca repere termenii actuali, raportându-i la vechile semnificații.

Modesta noastră imaginație ne îndeamnă să intitulăm partea respectivă...

„Cuvinte regăsite”.

abces – bubă
ac de siguranță – bumbușcă
ac pentru cipcă – igliță
accepta (pe cineva) (a) – a apristui
acoperiș improvizat; haină de vreme rea – chepeneag
acoperiș pentru căruță – coabăr
acord finalizat cu un pahar de băutură – aldămaș (adălmaș)
act; autorizație – pășuș
adăpost – scuceală
adăpost improvizat – șopru
adăpost părăginit – coșconeată
adânc – ascufund
adineaori – anușcând
adunare de oameni – strânsură
afacere – fortec
aftă – limbăriță
agățătoare – țuguri
agățători – bigle
agita (a) (un lichid) – a clobări
agitație – cuștirită
agrafă pentru păr – ciot
agrișe – ribizli
aiurit – suciat
alege (a) puful din pene – a cărmăna
aluat cocoloșit – ciorcioloș
aluat necopt – ciglă
aluat rulat umplut – ștoarză
aluneca (a) – a bucica
alunga (a) – a hublăi
alunga (a) de acasă – a huzăci
amărăciune (indispoziție) – amărală
amărâtă – gioarsă
amendă aplicată băieșilor – ștrof
amestec de cereale măcinate – hurlău
amestec de făină cu apă sau cu lapte pentru îngroșală – slobozală

amestec de făină de piatră, minereu și aur – țeapă
 amestec de tărâțe cu apă – mînjală
 amestec fără noimă – potrincăleală
 amestec mîlos de minereu aurifer – fărini
 amesteca (a) îndelung – a modrigăli
 amigdale – mîndule
 amuțit (a fi) – a fi ceaun
 angaja (a se) – a se băga la lucru
 anilină, pigment pentru albăstrirea varului – vînațală
 animal – joavină
 animal din categoria cornutelor, lipsit de coarne – șută (fem.)
 animal mare – marhă
 apă adîncă – dulbină
 apă amăruie – călace
 apă oxidată – galiță
 aprecia (a) – a biciuli
 aproape beat – cățălit
 arătos – cinaș
 arătură de primăvară – slog
 arc – fedăr
 ardei – ciparcă; piparcă
 argilă – leci
 armături din lemn – lemnitură
 arțagos – sulhuiat
 arunca (a) ceva – a țapa
 arzător (lampă de miner) – brenăr
 așchie – țandură
 ascuns – astrucat
 ascuți (a) – a ageri
 așezat pe vine – pupurez
 asmuți (a) câinele – a țoțai
 astfel; așa – modru-bine
 astm – greumînt; heftică
 ață de bumbac – misir
 ață groasă de cânepă – șpargă
 a-ți face control medical – a te căuta
 a-ți face de lucru – a motroși
 atrage (a) atenția – a prici
 aur – mijgoarț
 aur sub formă de țătur – țanț
 autorizație pentru prepararea țuicii – buletă

avans (plată) – arvon
avere – mană
avid, rapace – leșânat
avion – bumbar
avocat – arvocat

balama – țâțână
balastru – șoatar
balcon (în biserică) – coroș
baltă pentru înmuierea cânepii – topcilă
ban vechi din aramă – potoroancă
banc pentru tâmplărie – mihei
bară fixată în pod pentru afumarea produselor – sclemă
barbă – țăpică
bate (a) – a abricțali
bate (a) cânepa în topcilă – a dubi
bate (a) metodic (pe cineva) – a clăpița
bate (a) pe cineva – a articula
bate (a) din gură – a troscoci
batjocori (a) – a ciufuli
bănuială – jinău
bătaie – fusuleală
bătaie a inimii; durere intermitentă – zvococeață
bătător pentru rufe – mai
bătătorit – păcelat
bătut cu nuiua – vâlcezit
băț care se aruncă după fructele din pom – zburătură
băț lung folosit la focul din cuptorul de var – jeluitor
băț rotunjit folosit la întinsul aluatului – drugă
băutură – alaș
băutură (alcool și zahăr) – rozolie
băutură slabă – liurcă
bântui (a) – a buntuzi
bârfi (a) – a cleveci
bârfitor – orfălău
bâta ciobanului – mocioacă
bătă – cioacă
bea (a) (alcool) – a ciurcăli
bea (a) fără măsură – a șpirui; a ștorcăli
beat – troncoș
bețiv – Iuănu prunelor

biberon – Țușlu
 bici – scorbaci
 blând – molcălău
 blesteme; vrăji – mânături
 boală a sângelui – văreață
 boală de piele a porcinelor – zăpor
 boală; necaz – gance
 bocanci – boconci
 bolnav de hernie – coioș-loioș
 bolnav de variolă – bubat
 bolnav; abătut – călbăgit
 boltă peste ieșirea din horn – băbură
 bon pentru plată – tincuș
 bordură – părcan
 borul pălăriei – bearcă
 boți (a) – a holomoci
 boțire – zdropsire
 brad împodobit pentru moartea unui tânăr – suliță
 brâu – brână
 brodat – chindisit
 brunet – bărnace
 brutar – pec
 bucată – șcleafă
 bucată de carne – honț
 bucată de lemn tăiată de la capătul mai gros al trunchiului – țăduc
 bucată de pâine – strujauă
 bucată de piele (pingea) – plotog
 bucată de piele aplicată pe interiorul tălpii încălțăminteii – brant
 bucată de teren – șârincă
 bucată mare de rocă pe cale să se desprindă – coptură
 bucătăreasă (la nunți) – socăciță
 bucătărie – conie
 bucate pentru măcinat – jipturi
 bucăți de ... – dărab
 bucăți mărunte de lemn pentru arderea cărbunelui (mangalului) –
 șlamuri
 bufniță – huhurez
 buiestru; neastâmpărat – încrăvit
 bujor – bujă
 bulgăre – bruș
 bun de gură; sfătos – ocoș

burduhănos – folcicos
bureți galbeni – bărzănei; mihăieși
burghiu pentru piatră – șpinghel
burlan – dudă
burtă – foale
bute foarte mare – voj
butoi; vas mare – hârdău
butuc pentru spart sau cioplit lemn – tăietor
butuci crăpați – bocuri
buzunar – jeb; poșnar

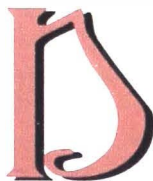
cale ferată – ștrec
calendar – cărindar
calmat; ponderat – ogoit
cană de lut (cu toartă) – gîf
cană din tablă – fîngiie
cană mare – cantă; cîntălău
canal pentru scurgerea apei din mină – vosoliș
cancer laringian – orbalț
cantină – casină
canton – bārhaus
cap – deblă
capac pentru oală – fegeu
capătul căpățânii de varză – ciocălău
capișon la pelerină – cofășcioc
capod – pangială
carnaval – fășang
carne macră – pecie
cartofi – boambe; crompiri
cartofi fierți preparați cu ceapă prăjită și boia – grenadir marș
carton tare și lucios – papandeclu
carusel – linghișpir
casă cu chirie – corcel
casă părăginită – cotoarbă
casă prea mare – horaiță
casă ruinată – cociovete
castra (a) – a jugăni
catifea – barșon
catrințe – oprege
cazan – căldare
călca (a) în picioare – a dripi
călcat în picioare – stropșit
căldare pentru țuică – clocan
cămară – șpaiț
căpăstru fără zăbală – grumăzar; căpetan
căpiță – boage

căpiță din paie de grâu – pup
 căptușeală – berecleală
 căpușă – cârci
 cărbunar – bocșer
 cărunt – surai
 căruțaș – cociș
 căruță cu acoperiș – ierneu
 căruță de mari dimensiuni – ștraf
 căruță trasă de cai – cocie
 căuta (a) – a buduli
 căuta (a) într-un interior – a scobârli
 câine – dudaș
 câine de talie mare – zăvod
 câine mare – mozoc (vezi și zăvod)
 cânta (a) – a zâce (fig.)
 cânta (a) la fluier – a ciurlica
 cârn – câș
 câte puțin; cu cumpătare – sighinaș
 ceas cu cuc – cucăl
 ceas deșteptător – vecăl
 cerc din fier – raf
 cerneală – tintă
 cerșetor – bloj
 certa (a se) – a se poncăli
 certa (a) folosind invective – a scrofăli
 certificat medico-legal – vizerepert
 cheag pentru lapte – covăsală
 chibrituri – bătele; giufe; răpelțuri
 chichiță; șpil – miștontic
 chiloți lungi – bugigăi
 chin – cinzai
 chiriaș – sălău
 chiuretaj – răclaj
 cimbrîșor de câmp – solovârv
 cineva deosebit – atarite
 ciocan de cositorit – letcom
 ciocan greu – fistău; părăclău; puscă; vântălău
 ciocan mic folosit în mină – hoamăr
 ciomag mare – moarnă
 cioplitor în piatră – crucer
 ciorapi – ștrimfi

ciot – clempuş
 ciubăr folosit la opărirea şi înălbirea rufelor – pârlău
 ciubăraş – văitaie
 ciucuri – hurculaşi; Țoacăni
 ciupercă (crăiță) – roiniță
 ciurar – ciurigar
 clăditură din paie – jireadă
 claie – clăditură
 claie de fân – poșor
 claie mică de fân – sălcer
 clarinet – clănet
 clăti (a) (rufe) – a clătări; a leceri
 clătită – scovardă
 coajă de cartof – curătură
 coajă de ou – găoace
 coajă de pâine – răsuroid
 coardă din lemn fixată cu lanțuri la spatele calului – hămfău
 coasă veche – cioarsă
 coase (a) pe margini – a ferțeli
 coase (a) peste – a dupici
 coc (păr împletit) – conc
 cocă pentru plăcintă – cocoroadă
 cocean – tuleu
 coceni – cioci
 colac de pomana morților – țâmpău
 colăcel pentru copii – pițărău
 colină – dălmă; gâlmă
 colivie – căliscă
 colțul casei – corn; unghet
 comentariu – boscorodeală
 compas din lemn – țârcălău
 compas din lemn (deschidere de 2 m) – căluș
 concediu – urlab
 condimentat; a condimenta – șofronit; a șofroni
 conduce (a) – a cârmăli
 confirmarea unei afirmații – zău !
 congestionat – îmbobocit
 construcții în ogradă – iortoane
 contrabas – burdună; gordună
 contrazice (a) – a feleli
 controlarea anusului la minerii bănuiați că fură aur – troc („treci să-ți

fac trocul! ")
 copil plângăcios – plângoce
 copil care lucrează în mină sub îndrumarea unui băieș – șutar
 copil debil – beșău
 copil din flori – foci
 copil gras – foiu; vânvuc
 copil mic – cîcirez
 copilaș – chindărel; celed
 coridor închis – filigorie
 corp străin (în ochi) – goz
 coș împletit (pentru pescuit) – vârbac
 cositor – țin
 coteț – cureac
 cotor de fruct – glod
 coviltir – arnieu
 crăcan pentru transportul plugului la câmp – cobgilă
 crăcănat – coricolaba
 crampoane – mâte
 craniu – găvălie
 crăpat – căscoiat (a căscoia)
 crăpătură – pomniture
 crăpătură în rocă – fâhauărț
 cratiță – laboș
 cravată – gâtlegău
 creion – pleivaz
 creion de grafit – grif
 crengi subțiri uscate – târși
 crep (material textil) – crepdesân
 creștătură în lemn pentru îmbinare – mușcătură
 crește (a) un copil mic (sugar) – a sculături
 cric pentru greutate mari – hebăr
 cu petale duble (flori) – citat
 cu picioare groase – țâmpoș
 cu urechile lăsate – ciulit
 cui din lemn – nut
 cui din lemn sau din metal care fixează cărcea pe tînjală – toldău
 cui pentru fixatul șinelor – loașină
 cuiul de la jug – ciocârceu
 culcat îmbrăcat – trînjolit
 culcat pe burtă – foliș
 culoare – farbă

cumpărăături – târgaş
cumpătare – cusămneală
cupeu; şaretă – caretă
cuptor de var – varniţă
cuptor din piatră scobită în formă de clopot – țăst
cuptor încastrat în camniță – ler
curăța (a) coaja lemnului – a cărhăni
curăța (a) crengi – a ciontăli, a cepui
curăța (a) de coajă (nuca) – a gijgioca
curăța (a) pietrele care stau să cadă – a copturi
curăța (a) scamele – a piguli
curățenie – orândă
curbat la mijloc – punciat
curcan – corcodan
curea – brăcinar
curea pentru bici – plează
curent de aer – țug
curmezișul (de-a) – vintriș
cursă pentru rozătoare – batcă
cusur; stricăciune – bai
cutie – șcătulcă
cutie pentru sare - sărăriță
cușit mare, curbat – ghimătoare
cușit pentru finisatul dinților de spată – sâmceauă
cuzinet la roata de apă – vancoș

dalie – georgină
daltă pentru piatră – șticaiț
daltă pentru piatră; vârful bocancului – șpiț
dantelă – cipcă
dat afară din serviciu; șomer – discontat
„dă-te înapoi !” (comandă pentru vite) – heiuci !
dârz – hâș cocoș
decantor – șceau
defecțiune – hibă
degeaba – ge-a gea
deget – gioambă
dentist – gințarăș
deparazitare – flictuială
depravată – buleandră; coită; dolobândură
depunere de funingine – strejie
depunere pe interiorul vaselor de gătit – șmeag
derapa (a) – a curișa
derdeluș – sfârliuș
descendent – porodiță
deschizătură într-o stâncă – ștolnă
deschzător între șură și grajd – obloc
desface (a se) – a se gevuca
despica (a) – a gijgina
dezgoli (a se) – a se răzgoli
diavol; drac – năcipală
diferență de nivel abruptă – hat
dig – dolmă
dis de dimineață – hăinal
discurs de îngropăciune – iertăciune
dispozitiv pentru joagăr – grăunțar
distruge (a); a dărâma – a prăvui
distruge (a); a pierde – a mătrăși
doborâ (a) – a alitrosi
dop – astupuș
dovleac comestibil – ludaie

drăguț (sens de amant) – hăndrălău
drept – oblu
drezină – trășână
drob de sare sau zahăr nerafinat – zdronț
drug de fier pentru pisat – pisău
drug folosit la sfărâmarea cerealelor – măiug
drug pentru fixatul jugului – rășceu
drugă pentru întinsul aluatului – sucitoare
drum pietruit – tolchiș
duh – vâlvă
dulap (bucătărie) – credenț
dulap pentru haine – sacrii
dulapuri cu vitrine – parsechiuri
dungă – ștrafă
durere de spate – cășunătură

economisi (a) – a şpuruli
economisi (a); a posti – a legumi
eczemă – pepingină
elan; impuls – şfung; zvâc
elan; grabă – huzot
elice – foflează
enervare – dâcă
epilepsie – armurare
epitrop – gociman
erupţie pe piele – jubre
esofag – gliganţ
etajeră pentru bucătărie – stelaj
executor – juculeţ

F

face (a) ceva pe ascuns – a moșmondi
face (a) mofturi – a gingăși
face (a) plăcinte – a cocăli
face (a) rântaș – a pârgăli
face (a) un lucru cu totul – cu gata („a lua cu ruptul”)
familie numeroasă – heregie
fasole – păsulă
față de masă – abros; măsurită
farfurie – tânăr
faină din semințe de dovleac – mălăoi
faină fiartă (din grâu) – coleşă
faină fină – celm
făini din piatră rezultate din măcinare (conțin aur) – romuri
fălos – cordoș; nealcoș; țațoș
fără gust – lihod
fără plată – potea
fără scop (a umbla) – vandra
fân cosit a doua oară – otavă
fășneată – mândră măriuță
fecior neînsurat – holcei
fecior ușuratic – țiptăr
fel de – foaită
femeie bătrână – băbăciune
femeie bleagă; cuțit neascuțit – rujdulă
femeie corpolentă – bitușă; butoarcă
femeie leneșă – floștoancă
femeie ușoară – fleandură
fercheș – cistaș
fermoar – zimzar
fier de călcat – ticlăzău
fierar – căuaci
fierărie – căucie; covăcie
fierăstrău lat – custură
filet – ghivent
fir de aur găsit în rocă – vână

fir de cânepă tors cu mâna – dordolan
fire toarse – scul
floare – peană
fluier – fliștur
fluiera (a) – a flișcura
foarte puțin – o țără
foi pentru fierărie – rămfoi
foiță de țigară – paclă
folos – haznă
fontă – begiug
fotografie – cip
freca (a) – a horji
frig – cald nemțesc
fructe acre – corobețe
fructe tari – droaște
fructe uscate – poame
fructe văratice – urzii
frunză de papură – ciriză
frunzări (a) – a fosfoci
fund – fegeleț
fund (șezut) mare – târtău
fund pentru tocat – crimtă
fundul puțului în mină – jomp
funicular – graifăr
furcă metalică – furcoi
furișa (a se) – a se ciuflica; a se fușcica
furtul de aur – gozărit
furtun – șloag
fus – sfârneț

gaj – găranță
galerie principală – lauf
gamelă – șaică
garnitură (mâncare) – țușpaiț
gaură – hudă
gaură în mânerul ulciorului – țătuș
găină cu penaj bogat – bloajă
gălăgie – hărăboară
găluște din aluat umplut cu liptar – tăști
gândac-cu clești la cap – răgaci
găuri de ventilație – foroame
geamantan – cufăr
geamgiu – ferestar
geantă de mână – trașcaletă
geantă din piele – tașcă
ghemotoc – vloștoroc
gheretă – căpiștă
ghidon – corman
girant – cizăș
giulgiu – jolj
glucoză – țucăr crompi
glumeț – șâncăleț
gospodărie – muietoare
gozar (hoț care fură aur din mină) – avrămuț
grabă; pirită – forzot
grajd pentru cai – iștălău
gratis (de) – de cinste
grămadă – gomilă
granit – ciorăsc
gras – bufle
grăsime din lâna de oaie – ursuc
grătar din lemn – roștar
gratis; fără obligații – daiboj
grâu (de munte) – alac
greață – spurc

grețelit – ciumurlit
greutate corporală (a avea o) – a călca
grindă de protecție – gălendăr
grindă la baza casei – suptoaie
grinzi – brâncari
gripă; guturai – tromnă
gulie – căărăbă
guraliv – troscotă
guralivă – toloboată
gust; amărală – șmeag

H

haină cu mâneci – căbat
haină de piele – buhai
haină lungă – mundir
haină, suman – lecric
haine – bohârțe
hambar – cotarcă
harnic – prinzaș
hazliu – șod
hățuri – dăpleie
hârleț – carsău; hârsău; harșeu
hârtie; înscris – țâdulă
hâtru – căznaci
hernie; dărâmătură – huluițură
hingher; om rău – hoher
hintă; scrânciob – luțucuș
hoinar; pierde vară – vândroc
haltă pentru steril – știurț
homosexual – buzărău
horn – budureț
hoț – fur
hoț de aur – gozar (vezi avrămuț)

I

iasomie – haşmină
ibric – cerbel
iepure – şoşoi
iertare – spăsenie
ileu şi ciocan – băcele
imediat – mincenaş
impozit – porţie
improvizaţie în versuri, cântată de cantori – joltar
incita (a) – a hârâi
individ-cu încălţări noi – frospont
individ fără treabă – țăngălău
inel de fontă pentru plită – cărigă
inel metalic – durigă
infecta (a se) – a se obrinci
inginer metalurgist – mocşaidăr
inhalaţie – feregeu
inimă – herţ
insista (a) – a băciui; a pisăli
instalaţie pentru ascuţit obiecte tăioase – toci­lă
instalaţie pentru zdrobit minereul aurifer – şteampuri
intenţionat – ginagins
interior folosit pentru oaspeţi – parage
intervale între cioturi de copac – mătcă
intestine de miel (mâncare) – bureţi; cutcuş
intrat la apă – călbăcit
iubit – drăguţ
iute – briceaş
ivăr – forai­băr; răcez
izvuc – bulbuc

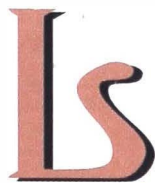

îmblăti (a) – a răvăși
îmbrăca (a) pe cineva cu haine mai rele – a îmbondroji
îmbrăcat excentric; țițător – țițăș
îmbrăcat nepotrivit – hogios
îmbrăcămintă – becheș
împinge (a) – a îmbolgi
împrăștia (a) – a rântoli
împrăștia (a) lucrurile – a tânosi
împrejmuire la gura fântânii – gârlici
în afară de – gicili
în mijloc – în dric
încăpățânat – năsărâmb
începere – îndăluire
încrunta (a se) – a se înciolba
încurca (a te) – a te cimpăvi
încurcătură; deranj – năvârneală
îndoitură la pantaloni – hăitoacă
îndulci (a) – a zmeuri
înfîiat – luat de suflet
înfometat – hilipcit
înghesuială – buigaș
îngriji (a) pe cineva – a câștiga
îngrijit; elegant – cicit
însotitorul trenului în mină – turbilaităr
înșela (a) încrederea – a încelui
întări (a) pingecele – a cui
întăritor pentru cânepă – natră
întinde (a) mortarul – a măltări
întors – întornat
întredeschide (a) – a crepeți
întreținerea (ciuva) – țănere
într-o parte; cârn – hăitaș
înturbura (a) – a bleociori
întepenii (a) – a zigrini
înveli cu haina (a se) – a se încotroji

învelișul din piele al mingii – chilș
învelișul stomacului – bezăr
învelișul unor plante textile – vospe

jartieră – ștopleangă
jenă – târșală
jgheab – păciucă
jgheab din lemn – cioroi
jgheab închis la capete – vălău
joc asemănător oinei – piu
joc de-a prinsa practicat de Sf.Paști – țâț-mălai
jucărie – zdrâncană
jumătate de măsură (11,5kg) – bolovică

„la o parte” (comandă pentru vite) – fartă !
labele picioarelor – tofleie
lac – tău
ladă (la capul patului) – căpătâi
ladă de zestre – săcrie
lapte de vacă lehuză – corastă
lapte prins la fierbere – jânciță
lașcă pârgălită – arvoleveș
lațuri lungi pe care se prind spetezele – durgină
lăcătuș – drotoș
lădiță pentru unelte – ștubică
lămâie – țătroomă
lămpaș – feleșcearț
lămuri (a) – a copreți
leagăn – hintă
legătură de ciubere – chișiță
legătură din nuiete de salcie – gujbă
lejer – bărsălag
lemn rotund – drugălece; dup
lemn cioplit neîndemânatic – jogărât (ciongărât)
lemn curbat care leagă osia și mânușa carului – leucă
lemn folosit la transportatul ciuberelor – rudă
lemn gros – ducpină
lemn pentru jug – jugastru
lemn, nici verde nici uscat – vetred
liber – slobod
lichea; fățarnic – cutră
lichior de cafea – șvarț
licitație – coțovete
lingușitor – ciolomeț; celău
lipie – coc pă șpor
lipirea fierului la cald prin batere – hiț
loc ars de foc – jariște
loc de trecere printr-un gard – zăplaz
loc în care se îmbină bârnele casei – cheutoare

loc îngrădit – ocol
loc între dealuri – fundoaie
loc prin care se aruncă piatra într-o galerie (de sus în jos) – șutău
loc umbros și umed – doșcină
localnic – moșcean
locul de muncă al unui băieș – uărt
lopată pentru aluat – curpător
lovi (a) – a abțigui; a părăcli
lovi (a) cu capul – a bocși
lovi (a) cu nuiaua – a joștări
lovit – cilav
lovitură; brânci – știblă
lua (a o) la fugă – a o tuli
lua (a) în coarne – a cornăli
lua (a) la rost – a beșteli
lucru rău; năstrușnic – nătătâie
lucru vechi – hoginit (fig.)
lustrui (a) – a puțuli
lustrui (a) pantofii – a văcsălui
lut gol, uscat – pomesteală

M

macaz; schimbător – vexel
magiun – liptar
maistru – hocman
maistru miner – obârhaier
maistru principal – obârlaiter
manivelă – cocârlă
manșetă – pumnățauă
margine îngustă – dungă
marginea din lemn a sitei – veacă
masaj – călcătură
material de umplutură în galerii – rambleu
material textil subțire – pospai
material tors pregătit pentru vopsire – jirebie
măcar – batâr; barem
măcar până la ... – ciudăș mare
măcelar – misarăș
mănunchi de fonfiu – ujug
mărturie – bizonșag
mărunțiș – pârcic
măsura (a) (lemn) – a cubi
măsura (a) din priviri – a prețului
măsură de ½ l – fele
măsură pentru intervalele dinților de spată – iț
măsură pentru var (20 l) – litră
măsură pentru var nestins – gioabă
mătura (a) – a prustuli
mâl depus pe fundul canalului – jmont
mălai și borhot (mâncare) – bucie
mână – brâncă
mânca (a nu) – a ajuna
mâncare pentru porci – mormazău
mâncare (nu de post) – frupt
mâncare aleasă – pășcet
mâncare de post – tănăfică
mâncare de prune – cisăliță

mâncău – hălit
mânerul biciului – codorâște
mângâia (a) – a giugiuli
mângâia (a) pe cap – a ciuciuli
mânji (a) – a murui
membri ai familiei – căsăni
mentă – călăpăr
mentă – izmă
mercur – cenușău
meseriaș fără scule – celnic
mesteca (a) îndelung – a morsoca
mi se pare – măcincă
mic dejun – ujană
miel sub un an; batal – nocin
mină (galerie) – baie
miner – băieș
minge – beșică; loptă
minți (a) – a afuma
mirosi (a) – a amușina
mișca (a se); a pândi – a mișcula
mișel – hamniș
mlaștini în zone înalte – molhașuri
moale de pipăit – forfoioagă
moale; pufoasă – juță
mocirlă; zăpadă topită – fleșcălău; mormoc
modifica (a); a strica – a motocosî
moft – bâc
moft; artag – hărăguș
mofturos – misiclos
molift – silhă
morar – măcinică
mormânt – hurubă
mort – pristăvit
mosor cu ață – papiotă
mostră de rocă; gaură pentru pușcare – știufă
motiv de sfadă – hâră
mufă – ștuț
mulțime de – potopenie
mulțime de străini – latină
murdar – nelăut
murdări (a) – a mozoli; a mocirli

murdărie – mîzgoare

musafir – vingic

musafiri – goşci

must de poame – ciughir; țăger; liveș; sigir

N

napi furajeri – brozbe
namilă de om – dabgilă
nădejde – raftă
nădragi făcuți din bumbac sau in – zobon
năframă – chischineu
nălucă – vedenie
nămol din baie (mină) – șmont
nătâng – ciurciuz
nătărău – meceleu
năvăli (a) – a bui
negreală – căneală
neam; viță – loază
neastâmpărat – buiacic
nebun – bolund
nebunatic; zăpăcit – trulă
necuratul – năpustul
neg – migel
nega (a) – a tăgădi
negru (om) – corbus
negru; murdar – vix
negustor (de ocazie) – sfîrnar
nepriceput – tăntălău
netezi (a) tencuiala – a drișcui
nicovală mică – ileu
nimeri (a) – a brodi
nimeri (a); a potrivi – a zgogi
nisip fin – țâfă
nivela (a) – a ereni
nod – balț
noroc de găsit aur – aldașul băișagului
noroi – cină
noroi prins pe blana animalelor – țorțoloș
nuia subțire – japiță
nuielușă – smicea

oaie cu lână creață – bircă
oarecare – anușce
obeză – hurdubă; târtău
obicei; nărav – sucă
obiect mic – fâșcic; flincic
obișnui (a se) – a se gida
ocară – ciufală
ochiul boului – tătaișe
odihnă – prihană
ofilit – dăbălat
ofițer – țist
om deșirat – clămpău
om al nimănuui – bitang
om al pădurii – priculici
om aspru – sfârd
om de la marginea satului – lăturean
om fără căpătâi – țărăhoi
om fără caracter; preș pus la intrare – șcergură
om foarte sărac – părăstie de om
om glumeț – căznaci
om îmbătrânit, bolnav – hodorog
om înalt – blengălău
om înalt și solid – păhui
om priceput la reparații (vezi și tăbăcar) – giregător
om șchiop – gârjob
omidă – căluș
omidă păroasă – foc viu
opaiț – șcearț
opinci – plotoage
opinti (a se) – a se hungi
opritor la gura rostogolului din mină – șubăr
opritor; închizător (la robinet) – țâmburuș
oraș – varoș
orez – rișcaș
ori – ori ! – ciri – ciri !

oricând – mnirice când
orice – mnirice ce
oricum – fie' ncătro
oricum – mnirice cum
orişice – acăr ce
oriunde – mnirice unde
osia roţii – crinc

P

palat – coșceiu
pană din fier – cârcel
pană din metal pentru fixatul lanțului în trunchiul unui copac – țancuș
pană pentru crăpat lemne – nadă
pancreas – mai alb
panglică – plantică
panglică folosită la festivități – primă
pantă – țâpiș
pantaloni bufanți – priceași
pantalon călcat – dungălit
pantofar – cârpenci; şuștăr
papuc vechi – cărtoagă; șcarfă
papuci de casă din lână – topanci
par de fân – prepelig
paracliser – crâznic
parafină; ceară pentru lumânări – ștărin
parastas – paus
parcelă – postată
pardesiu – levelender; rânțâplet
pardosi (a) – a pogi
parte dintr-o proprietate – părțauă
parte; unitate – iuș
partea din față a carului – proțap
partea scursă din aluat – scursură
partea slabă a țiucii care se redistilează – reazăș
partea superioară a cazanului de țiică – comănor
partea superioară a gropii de var – pomnor
partea superioară a încălțăminteii – tureac
pasăre domestică din familia găinilor – pircă
pasăre (vestește primăvara) – curumnih
pasăre cu penaj bogat în jurul crestei – conciată
paste (mici cocoloașe) – cir; resel
pateu de ficat – maiosș
paznic; portar – portir
paznici de câmp – jitari; pândari

păcăli (a) – a căzni
 păcătos – helelit
 păduchi lați – mișcoi
 pălărie – colop
 pălărie înaltă; joben – hoțilindăr
 pământ ars – șlimp
 pământ mlăștinos – rovină
 pământ pentru flori – melegar
 pământ sfărâmicios de deal – șuhai
 pământuf pentru bărbierit – pomociu
 păpușă din zdrențe – ciuhă
 păpușă din zdrențe; bătrână – motroasă
 părinte vitreg – măștihoi
 părtaș – păreciaș
 părți laterale ale carului – loitre
 păsări de curte – hoară
 pătură groasă – lipigeu
 pâine albă – păzătură
 pâine coaptă în tavă – pogace
 pâine; mâncare de drum – premândă
 pâlnie – tolcer
 pâlnie din dovreac – trăgace
 pânză pentru sită – facial
 pânză rulată balot – vălătuc
 pâra; reclamație – ponoslu
 parte neamenajată – zdârliuș
 perdea – firong
 periatul hainelor – chefeleală
 perie de haine – chefe
 perniță cu ace – acăriță
 persoană decăzută – răpândulă
 persoană grea de minte – totoloancă
 pesmet – prezlu
 pestriț – ceș
 petec de piele – leger
 petrece (a) – a bândăcăli
 petrecere – chirvai
 petrol – fotoghin
 piatră moale – burhălău
 piatră moale din mină – moleț
 picioare în „X” la spălătorul de aur așezate în partea anterioară a acestuia – șap

piele tăbăcită – irhă
 pieleță cu grăsime; peritoneu – prapore
 piept de pui – carnea uliului
 piesă la car – mânușă
 pilă cu dinți mari – rașpăl (rășpălău); ragilă
 pingeli (a) – a tălpăli
 pingelit – căptălit (a căptăli)
 pipotă – bățucă; rânză
 pirită – aurul lui Drumus
 pițigoi – pițiguș
 pivniță – podrom
 placă pentru întins aluatul – lipitau
 plantă aromată asemănătoare cu levănțica – dubravnic
 plantă(condiment) – buciniș
 plasă pentru pescuit – comihert; hăță; prostoval
 plată în natură pentru un drept de folosință – uium
 plată; sălariu – comândă
 plăcintă din aluat subțire – întorsură
 plăcut la vedere – vegeros
 plânge (a) – a cârloia
 plânge (a) încet – a bondrăni; a mondrăni
 plânge (a) zgomotos – a zdrâmboia
 pleacă! – vaităr !
 pleavă – golomează; târnomată
 plescăi (a) – a limpoci
 plimbare – șpațir
 plită din fontă – ploatn
 ploaie mărunță – mizguială
 poartă – vramiță
 poartă înaltă – pălanc
 poficios; doritor – dorinos
 poieni – lazuri
 poieniță – câmpuț
 poliță așezată pe un perete lângă sobă – șporherț
 pomi sălbatici folosiți la altoit – colteți
 popândău – chițaran
 porc – gogin; pișta
 porțiuni mici de pădure – hânse
 portocală – năroanță
 portofel – pogilarăș
 porumb măcinat mare – păsat

porumbel – golumb
 postament pentru claie – pogină
 potoli (a) – a topoli
 potrivi (a) – a păsăli; a puculi
 povară – mauză
 povară pusă pe cal – tărhat
 prăda (a) – a culdui
 praf de cărbune – voşpor
 praf de puşcă – ținďăr
 prăpădit; nevăzător – orbete
 prăpădit; slab – zgaibă
 prăvăli (a) – a hului; a îmburda
 prăvălie – boltă
 precipitare; grabă – zdroabă
 preludiu amoros – crecuială
 preot – ereu
 preparat pentru lapte – acreală
 preş ţesut în război – poneavă
 presă pentru ulei – şaitău
 presimţi (a) – a sâmbura
 pretinde (a) – a surlui
 pricăjit; urât – scomârlă
 priceput (a te da) – a te ocoşi
 pricină – broadă
 pridvor deschis – târnaţ
 primar – biriş
 primarul satului – birău
 prinde (a) asupra faptului – a zăpsî
 pripon – poivan
 priponit – împoivănat
 proaspăt bărbierit – ciştălit
 probă – muştră
 produs lactat – zămăcişă
 proprietarul casei – găzdoi
 proptă – şpraiţ
 propune (a); a presupune – a prepune
 pufoasă (pâine) – boamfă
 pulover – sfetăr
 punctual – pontoş
 pune (a) pari la plante – a împăra
 pungă de hârtie – cioc

purcel – șâlgeu
puroi – cruncea
purtată mult timp (haină) – hurțulită
puternic – pogan

R

rachiu cu sirop – carcalete
raft pentru pivniță – pătul
raniță; rucsac – hatejac
răbdări prăjite sau resturi de la melișatul cânepii – coșceie
răcit,; gripat – încrocnat
răcituri – cătărigi; cotoroage
rădăcină la malul apei – răgălie
rămas în urmă cu creșterea – împcilit
rămășiță de la masă – ciuruc
răsadniță – miligar; răstalniță
răsfațat; alintat – mādărit
răzmeriță – răbelie
răsti (a se) – a se scocori
rație – conzum
răul; dracul – frasu
răzătoare – ghenătoare; răsălău
război (conflict) – bătaie
râde (a) fără rost – a lânzi
râde (a) înfundat – a cârcoci
râpă – hapcină
râtul porcului – plit
rece; haină din pănură – friș
recuperator – șutaus
reflectorul lămpii cu carbid – goflectăr
regulă la jocul de piu – rugaș
regurgita (a) – a bârcăi
renunța (a) (la ceva) – a se abzice
repara (a) – a girege; a tomni
repaus – beșăl
repezit; certăreț – sfărdăit
respiră greu – forfoi
rest de piatră după dinamitare – forot
resturi – bercuri
resturi de fructe fermentate – troașce
resturi de la storsul vinului – dreve

resturi de prune – borhot
resturi vegetale – bodreag
ridica (a) – a aiepta
rindea – gilău
roabă – tărăboanță
roată dințată – rânsă
robinet din lemn – ciurcă; canea; țâștaie
rocă cristalină – coieț
rostogoli (a se) – a se trăvăli
rostogolit – îndurligat
rotofei – bumbuleu; dodoloț
rotund la față – boboloc
roz – rozosin
rudă din lemn prinsă sub grindă – culme
ruda pentru tânjală – gringei
rupt la colțuri – flendurit
rus (de etnie) – ciolovec
rușine – fenă

sacou – căput
sacou din pănură – laibăr
salată de varză – buscurici
saltea – strujac
sanie cu tălpi din lemn; dulap – pogișor
sarmale – umplături
săpa (a) o galerie – a mâna
săpun – sorpon
sărac lipit – curgol
sărăcie; lipsă – sușâg
sărățele – paști jidovești
sărbătoare („capul primăverii”) – Stretenie
sărbătoare populară – nedeie
sărmă – drot
sărman – bărăbă
scăldătoare – băiuș
scamă – piță
scămat – mățalit
scandalagiu – bicicher
scândură – doscă
scândură groasă – blană; lodbă
scânduri căzute după fasonarea buștenilor – lăturoaie
scărmănător pentru lână – ceptănuș
scheletic; slab – ogârjit
scheletul acoperișului – hăizaș
scobitură – gorjoabă
scobitură în piatră – pilugă
scorbură – butură
scorțișoară – țâmet
scripete – cigă
scrisoare – carte
scroafă – groahă; hoarcă
scul mic – juruniță
sculă (instrument) pentru culesul fructelor – pișcătoare
sculă pentru confecționarea șindrilei – horjitor

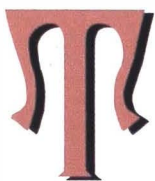
sculă pentru fixarea cercurilor pe butoi – pocenzău
 scule – cisăguri
 scutura (a) de praf – a prăvui
 scutura (a); a lua la rost – a vrăvui
 scuturătură – hurducătură
 secreție oculară – urdoare
 secure cu coada scurtă – tovel; toporișce
 secure pentru tăiatul pietrei – ceapță
 semnalist (în mină) – cuplăr
 separare – gischilnire
 serpentină pentru cazanul de țiucă – șărpe
 sertar – fioc; puiut
 sexul femeii – fătăciune
 sfadă – hârță
 sfârâma (a) – a zdrumica
 sfârâmat la suprafață – puricat
 sfâșia (ă) – a hănți
 sfert – sfărtai
 sforța (a se) – a se iușdi
 sicriu – copârșău
 sifilis – șuiiu
 sigiliu – ștempel
 sigur – bistoș
 sipcă – muștic
 sirop cu zahăr – mursă
 slănină – clisă
 slăvit; binecuvântat – alduit
 smalț – jumalț
 smântână – groșcior
 smoală – bec
 sobă – spor
 sobă confecționată de țigani – gogină
 sorbi (a) neînterupt; a vorbi neînterupt – a turui
 spăla (a) superficial – a poncioli
 sparge (a) bulgării de pământ cu sapa – a căpăli
 sparge (a) în dinți – a zgronțai
 spărtură între galerii – croișlog; durșlog
 spătar – răzămătoare
 spațiu îngrădit unde se pune fânul pentru oi – turășce
 speranță – sirișag
 spetează – prășcilă

spiona (a) – a dustuși; a nădăști
 spital – bolniță
 spital; sanatoriu – zăcărie
 sprijini (a) – a proțăpi
 sta (a) în calea cuiva – a se aține
 sta (a) pe spate – a se cotârși
 stabili (a) tăria băuturii – a grădăli
 stâlp; prepelig – șceamp
 stâncă – stean
 stăncuță – cioancă
 stăpân pe ceva în mod abuziv – volnic
 stare; avere – rânduială
 stat (lucru la stat) – verc
 statură; figură – făulă
 stăvilar – gat
 sticlă de 1 l – glajă
 sticlă; glajă – uiagă
 sticlete – știgliț
 stinghie; riglă de gard – laiznă
 stomac – butuș
 stomac (de vită) – băștăculă
 străin – hălgătină; vinitură
 strâmb – jâmb
 strânge (a) din dinți – a crișca
 strănuta (a) – a zdrăvui
 strat de murdărie – râp
 stricat; distrus – fucirisit
 striga (a) – a holăi; a tolăi; a țâpoia
 strigăt de atenționare – hepa !
 strigoi; om mascat – fășângoi; moromeanță
 strivit – fleciuit
 suc fermentat din mere pădurețe – țâgeri
 sudură provizorie – heft
 suflu – bleasc
 sufoca (a) – a şușca
 sui (a se) – a se guri
 suitor în mină – ibărsâc
 sul din aluat – vargă
 sul din aluat, umplut – sucitură (vezi „ștoarză”)
 sumă totală de plată – sămădaș
 suna (a) ceasul – a zdurăi

sunet produs de intestine – corăit
supă de chimen – zamă de cuce
supă de lobode – lobodar
supărăcios – rânzos
supărat – bursucat; cătrănit; gutălit
suport pentru căpriori – cal
suport pentru pingelit – captă
suport pentru uscatul fructelor – leasă
suport pentru tăiatul lemnului – capră
sutien – țâțar

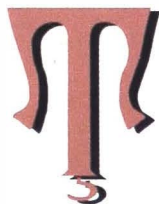

șură; cocină – iorton
șurub – șorof
șanț – răvaș
șanț pentru scurgere – șărămpău
șapcă – țâpică
șaretă – brișcă; droșcă; hinceu
„șasiul” carului – inimă
șchiop – șovîrnog; șolgit
șef de echipă – obârștaigher
șervet de acoperit mâncarea – meringeață
șezătoare – diliș
șezătoare la tors – torcărie
șfichiul la bici – plează
șindrilă – țiplă
șiret pentru încălțări – fizău; gălând
șmirghel – glantpapir
șold – clici
șopron – cușandreață
șoșoni – gumari
șotron (joc) – birtoc
șpriț din corn de vacă – cornenci
ștergar – cingeu
știrbit – bercit
șuvoi de apă – șârlău

tablă metalică – plev
talangă – cingătău
targă din lemn pentru transportat materiale – șarege
taur – bic
tavan boltit – cerime
tavă – tipsie
taxă – foncire
tăbăcar – giregător
tăcut; posomorât – dunduros
tăiat neregulat – ferezat
tăierea pădurii și curățarea locului de rădăcini – târșire
tăietură neregulată – ciongărală
tăiței groși – nudli
tărățe – pizmă
tâmplar – tișler
tânăr – feciorandăr
tânăr care însoțește nuntașii – vifel (vifor)
tânăr neexperimentat – futăflendăr
târg – bulci
târâcop – croampă; budac
tencuială – văcăleală
teren bătătorit și cu noroi – pociră
teren defrișat – tăietură
teren în formă curbată – curmătură
teren în pantă acoperit cu piatră – hogaș
teren în pantă cu piatră măruntă – zdurai
teren înainte de arătură – parișce
teren surpat – țarmure
tergal – cangar
ticălos – mișăl
tigaie cu marginea îngustă – lespege
țija metalică cu care se închide latura jugului – răsteu
tiv – perclu
toarce (a) firul neuniform – a guși
tobă (din carne de porc) – șoit

tocmeală – chindic
torent – buitură
tornadă de praf – vântoaie
tovărășie – chiuză
traversă – șlipăr
trăznaie – parascovenie
trecătoare peste pârâu – pirlaz
trece (a) firele din urzeală prin ițe și spată – a năvădi
tren – ghezăș
trombon – beșafon
tropăi (a) – a dopoci
tulpină de cânepă rămasă după melițat – puzderie
tuna (a) – a durdui
turti (a) – a truști
turul pantalonilor – brăcinăriță
tuși (a) – a bleheci; a rânfoi
tutore – tortare
tutun – băgău; duhan

țambal – țâmbolumbă
țap tânăr – pâci
țâțe; uger – zatoare
țeavă folosită la pușcatul cu carbid – treasc
țeava prin care curge țiica după condensare – țâroi
țesătură groasă – hurduzău
țesături din resturi – zdrămțare
țese (a) o ruptură în ciorap – a ștopăli
țigan – borogladină; gladină
țigan care fură – pișcar
țigancă – hărancă
țigani nomazi – lăieți
ținti (a) – a țăli
țoale – bulendre
țuguia (a) – a subuia
țuică fiartă – crampă
țurture la streășină – țuroi

ucenic; slugă – inaş
ud de rouă – lizuit
ud până la piele – leşgerit
uita (a) – a zăuita
uite! priveşte! – ni!
ulcior – ol
ulei de in – fîmaiţ
uluc – jilip
uluc din scânduri cu pantă pronunţată – jupelniţă
umbla (a) fără rost – a umbla lela; a urdini
umbrelă – părăzor; parapleu; ploier
umflătură a pielii – moftă
umple (a) peste limite – a zăguşi
umplut forţat – foitoit
un butuc mic – cloţ
un fel de baros – mătăuz
un fel de năvod – mireajă
unealtă cu secure şi tâmăcop la capete – servoc
unealtă de degroşat – mezdreală
unealtă pentru dogărit – gărdinar
unealtă pentru găurit – coarbă
unealtă pentru scobit lemnul – teslă
ungur (străin) – boanghină
unitate de măsură (0,577 ha) – iugăr
unitate de măsură (10 l) – mierţă
unitate de măsură (100ml) – deţ
unitate de măsură (22 l) – măsură
unitate de măsură pentru băutură – toi
unitate de măsură pentru cereale (10 - 11 kg) – polovică
unitate de măsură pentru cereale (90Kg) – şânic
unitatea de măsură (5 l) – ponceriu
urcuş – iezătură
urlet de lup – bucinătură
urmă de – ceamătă
ursuz – sunducos

urzeala de la capetele țesăturii – uriac
uscat – zgurăvit; zbicit
uscat (produse din carne) – ustoit

vacă cu pete maro – ceșă
văcar – bătaș
vagonet de mină – râznă
vagonet pentru funicular – corfă
vai! – tulai!
vale cu maluri abrupte – hoancă
varietate de iederă – fonfiu
varietate de stejar – cerulete
varză – curici
vas de apă (în mină) – bodâncă
vas de bucătărie – ciuvăiete
vas din lemn (30 l) – fereț
vas din lemn (50 l) – fergeleț
vas din lemn (75 l) – pătrăreț
vas mare în care curge țiuca la cazan – laităr
vas pentru apă – fegeleș
vas pentru lături – lătureț
vâita (a se) – a se cânta
văitătură – tolvăitură
vătășel la nuntă – mincinaș
vâltoare – vârceașcă
vâlvătaie – bobotaie
vână bogată în aur; haine noi – ștoc
vânzătoare la piață – pilăriță
vânzător – cumpărător de animale - – ciujer
vânzători de fructe cărate cu caii – călăbași
vârtelniță – căproi
venin – rast
ventuze – păhare
vestă – lăibăruț
vestă pentru femei – scurteică
veston din pânză – pantă
vier sau taur cu un singur testicul – rânc
vijelie cu grindină – vicol
vinars din cereale – șpiroancă

vindecare – tămădeală
vioară – diblă
violet – neruc
vizuină – coptă
vlagă – fege
voluntar – chenteș
vopsea – feștuială
vorbarie fără sens – îmbârligătură
vorbe; povești – voroave
vorbi (a) cu greutate – a șâșcăvi
vrăji – boscoane
vreme umedă – moinișă
vremelnic – arăduit
vuiet – huiet

zadie – cretință
zahăr – țucăr
zar pentru ușă – fărgătău
zbate (a se) – a mâscăi
zestre; avere – iasag
zestre; haine – catrafuse
zi de lucru (timpul de muncă) – șut
ziar; gazetă – uișag
zidar – țămărnian

Bibliografie

1. Romulus Neag, Monografia municipiului Brad, Editura Corvin, Deva, 2004;
2. Ion L. Ciomac și V. Popa-Necșa, Munții Apuseni, Cercetări asupra stărilor economice din Munții Apuseni, Tipografia ziarului „Universul”, București, 1936;
3. Constantin Noica, Cuvânt împreună despre rostirea românească, Editura Eminescu, București, 1987.

CUPRINS

Vorbe trecute prin vremuri	IV
Despre cuvinte	V
Prima parte	
Rețete culinare zărandene (I)	22
Rețete culinare zărandene (II)	46
Rețete culinare zărandene (III)	72
Partea a doua	79

În parte, prezentul este consecința experiențelor trecute. Memoria afectivă și intențiile bune restituie fragmentar detalii – unele poate înșelătoare – de contururi estompate. Culoarea care restaurează ansamblul, redându-i ceva din strălucirea vieții, este cuvântul.

Asemenea modului în care se suprapun pe șevalet petele carnale, tușe în nuanțe noi, este și viețuirea împreună a unor etnii diferite, care-și armonizează rostirea în forme unice.

Ca orice ansamblu mecanic a cărui reconstituire presupune piese autentice, orice evadare a gândului în trecut se reconfortează prin cuvintele de atunci, din care – cândva – acesta s-a organizat ca proiect.

Autorii